

NASILJE NAD ŽENAMA -
PREPREKA RAZVOJU

Međunarodni dokumenti

NASILJE NAD ŽENAMA - PREPREKA RAZVOJU
Međunarodni dokumenti

Izdavač:

Autonomni ženski centar, Beograd

Program razvoja dobrih praksi u oblasti nasilja u porodici

uz podršku

Urednica:

Tanja Ignjatović

Dizajn:

Bobana Macanović

Štampa:

MarDox, Beograd

Tiraž: 700

Beograd, 2005. godine

CIP - Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

341 . 231 . 14 - 055 . 2 (094 . 2)

342 . 726 - 055 . 2 (094 . 2)

343 . 85 : 343 . 61 - 055 . 2 (094 . 2)

316 . 662 - 055 . 2 (094 . 2)

343 . 85 : 343 . 54 / . 55 (4) (094 . 2)

Nasilje nad ženama - prepreka razvoju :

međunarodni dokumenti / [urednica Tanja Ignjatović] . -

Beograd : Autonomni ženski centar , 2006 (Beograd : MarDox) . 100 str . ; 24 cm

Tiraž 700 . - Str . 4 - 5 : Predgovor / Nataša Jovanović .

ISBN 86 - 902567 - 4 - 1

a) Женска права - Међународна заштита - Документи

б) Дискриминација жена - Спречавање - Документи

ц) Жртве насиља - Жене - Заштита - Документи

д) Породично насиље - Жене - Заштита - Документи

COBISS . SR - ID 129149196

Sadržaj

PREDGOVOR	4
-----------------	---

Dokumenti Ujedinjenih nacija

KONVENCIJA O ELIMINISANJU SVIH OBLIKA DISKRIMINACIJE ŽENA ...	7
OPCIONI PROTOKOL UZ KONVENCIJU O ELIMINISANJU SVIH OBLIKA DISKRIMINACIJE ŽENA	22
PREPORUKA BR 19 KOMITETA ZA ELIMINACIJU DISKRIMINACIJE ŽENA	29
DEKLARACIJA O ELIMINACIJI NASILJA PREMA ŽENAMA	37
PEKINŠKA DEKLARACIJA I PLATFORMA ZA AKCIJU	44
REZOLUCIJA KOMISIJE ZA LJUDSKA PRAVA 2003/45 O ELIMINACIJI NASILJA NAD ŽENAMA	59

Dokumenti Saveta Evrope

DEKLARACIJA O POLITIKAMA ZA BORBU PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA U DEMOKRATSKOJ EVROPI	69
PREPORUKA 1450/2000 - NASILJE NAD ŽENAMA U EVROPI	76
PREPORUKA 1582 (2002) - NASILJE NAD ŽENAMA U PORODICI	79
PREPORUKA REC (2002)5 ODBORA MINISTARA ZEMLJAMA ČLANICAMA ZA ZAŠTITU ŽENA OD NASILJA	83
PREPORUKA 1681 (2004) - KAMPANJA ZA BORBU PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA U PORODICI U EVROPI	98

Predgovor

Priča o ženskim ljudskim pravima počinje još davne 1945. godine, u toku procesa izrade Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima kada je, intervencijom Eleonore Ruzvelt, umesto termina prava muškaraca (men's rights) usvojen i u Univerzalnu deklaraciju unet termin ljudska prava (human rights) i rodno osetljiv jezik.

U mnogim jezicima termini muškarac i čovek su sinonimi, te su delegati afričkih zemalja u čijim jezicima ovo nije slučaj, postavili pitanje tumačenja termina „men's right» i da li se on odnosi i na žene ili samo na muškarce. Ovo, naizgled naivno pitanje, otvorilo je novo polje za razmišljanje. Inicijatori i tvorci ideje univerzalnosti ljudskih prava, koja su važnija od prava država i iznad državnog suvereniteta, nisu prepoznali specifičnosti „ženskih pitanja” kada su se pozivali na nediskriminaciju i ravnopravnost.

Glavnu ulogu u procesu priznavanja ženskih prava kao ljudskih imala je Komisija UN za položaj žena koja je osnovana 1947. godine. Komisija je napravila nacrt Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena¹, najvažnijeg dokumenta u oblasti zaštite ženskih ljudskih prava, i inicirala četiri svetske konferencije o ženama koje su za rezultat imale dokumente potpisane od većine država članica UN-a.

U današnje vreme, nema mesta dvoumljenju da ženska ljudska prava spadaju u korpus ljudskih prava. Na svetskoj Konferenciji o ljudskim pravima u Beču 1993. godine prihvaćena je i nova terminologija – ženska ljudska prava (human rights of women).

Aktivnošću Komisije UN-a i zagovornica/ka ženskih ljudskih prava „žensko pitanje» postaje vidljivo za međunarodnu zajednicu, uočavaju se specifičnosti diskriminacije nad ženama i prepoznaju njeni oblici.

Posebno je važno međunarodno priznanje da je nasilje nad ženama manifestacija istorijski nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena koja je dovela do dominacije nad ženama i diskriminacije žena od strane muškaraca i do sprečavanja punog napredovanja žena kao i da je nasilje prema ženama jedan od suštinskih društvenih mehanizama koje žene prinudno stavlja u podređen položaj u poređenju sa muškarcima.²

Najrasprostranjeniji oblik nasilja nad ženama je nasilje u porodici³. Pod iz-

1. Usvojena od strane Generalne skupštine UN 1979. godine, ratifikovana 1981 godine, ratifikovana 1981.

2. Iz Deklaracije o eliminaciji nasilja nad ženama, usvojene od strane Generalne skupštine UN-a, decembra 1993.

govorom zaštite privatnosti i porodičnog života, nasilje u porodici je dugo bilo nesankcionisano, a žena u krugu porodice nezaštićena. Ono što van porodice nije bilo dozvoljeno ponašanje (npr. silovanje), države nisu prepoznavale kao osnov za zaštitu žena kada im se ista stvar dešava u porodičnom okruženju.

Uloga međunarodnih organizacija u čijem smo članstvu (UN, SE) ili čijem članstvu težimo (EU) u suzbijanju nasilja u porodici je nesumnjiva.

Odgovornost države za poštovanje, zaštitu, unapređenje i uzdržavanje od kršenja ljudskih prava proizilazi iz samog članstva u međunarodnoj organizaciji. Svojim članstvom država se saglašava da poštuje principe na kojima počiva međunarodna organizacija, a koji su postavljeni od svih država članica. Potpisom na međunarodni dokument država se obavezuje da primenjuje pravila međunarodnog prava i ispunjava obaveze iz ratifikovanog dokumenta.

Međutim, nemaju svi dokumenti podjednako obavezujuću snagu. Neki predviđaju i mehanizme koji omogućavaju sankcionisanje u slučaju nepridržavanja. Takve norme su pravno obavezujuće i njihovu primenu nadziru sudovi ili tela koja su ustanovljena samim ugovorom (npr. Komitet za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena). Primena ovih dokumenata zavisiće od nacionalnih zakonodavstava, ali nadzor vrše organi van državnog sistema.

Ostali međunarodni dokumenti - deklaracije, preporuke i rezolucije su pravni i politički instrumenti koji, iako nisu obavezujući, pružaju uputstva, direktive i smernice državam članicama. Ove norme daju konkretniju sadržinu pravnim normama i, kao takve, mogu biti osnov za pravni postupak.

Monistički pravni sistemi, među kojima je i naš, daju primat međunarodnom u odnosu na domaće pravo i omogućavaju da se pravne norme međunarodnog prava neposredno primenjuju. Čim naša država ratifikuje ili pristupi međunarodnom sporazumu, isti postaje naše nacionalno, unutrašnje pravo i može se primenjivati neposredno.⁴

Sledeći međunarodne standarde države postepeno u svoja zakonodavstva unose odredbe koje se odnose na zaštitu od nasilja u porodici. Ni naša država u tom smislu nije izuzetak.⁵ Ostaje samo da menjamo naše profesionalne prakse u cilju sveobuhvatnog rešavanja problema nasilja nad ženama.

Nataša Jovanović

3. U upotrebi su i termini domaće nasilje i porodično nasilje.

4. Ustavna povelja SCG:

„Odredbe međunarodnih ugovora o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama koji važe na teritoriji SCG neposredno se primenjuju” - član 10 Ustavne povelje.

„Ratifikovani međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava imaju primat nad pravom SCG i pravom država članica” - član 16 Ustavne povelje.

5. Izmene Krivičnog zakona 2002. i novi Porodični zakon iz 2005. godine

DOKUMENTI
UJEDINJENIH NACIJA

Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena¹

Države članice ove konvencije,

Konstatujući da Povelja Ujedinjenih nacija ponovo proglašava veru u osnovna prava čoveka, dostojanstvo i vrednost čovekove ličnosti i u ravnopravnost muškaraca i žena,

Konstatujući da opšta deklaracija o pravima čoveka potvrđuje načelo nedopustivosti diskriminacije i proglašava da su svi ljudi rođeni slobodni i jednaki u dostojanstvu i pravima, i da svakom pripadaju sva prava i slobode koje su tamo navedene, bez ikakvih razlika, uključujući i razliku u pogledu pola,

Konstatujući da države potpisnice Međunarodnog pakta o pravima čoveka imaju obavezu da obezbede ravnopravnost muškaraca i žena u pogledu svih ekonomskih, društvenih, kulturnih, građanskih i političkih prava,

Imajući u vidu međunarodne konvencije zaključene pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija i specijalizovanih agencija koje se odnose na ravnopravnost muškaraca i žena,

Zabrinute, međutim, zbog činjenice da, i pored svih ovih instrumenata, i dalje postoji široka diskriminacija žena,

1. Usvojena od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija rezolucijom 34/180 od 18. decembra 1979. Stupila na snagu 3. septembra 1981. u skladu sa članom 27 (1). Do 1. marta 1988. godine instrumente o ratifikaciji ili pristupanju deponovale su 94 države. Prevod preuzet iz Zakona o ratifikaciji Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, „Službeni list SFRJ” Međunarodni ugovori, br.11/1981.

Podsećajući da se diskriminacijom žena krše načela ravnopravnosti i poštovanja ljudskog dostojanstva, da to predstavlja prepreku ravnopravnom učešću žena u političkom, društvenom, ekonomskom i kulturnom životu njihovih zemalja, sputava dalji napredak društva i porodice i otežava potpun razvoj sposobnosti žena da učestvuju u službi svojih zemalja i čovečanstva,

Zabrinute zbog činjenice da su, u uslovima siromaštva, ženama najmanje dostupne hrana, zdravstvena zaštita, obrazovanje, obuka i zapošljavanje i zadovoljenje drugih potreba,

Uverene da će uspostavljanje novog međunarodnog ekonomskog poretka, zasnovanog na ravnopravnosti muškaraca i žena,

Naglašavajući da je likvidacija aparthejda, svih oblika rasizma, rasne diskriminacije, kolonijalizma, neokolonijalizma, agresije, strane okupacije, dominacije i mešanja u unutrašnje stvari drugih država od bitne važnosti za potpuno ostvarenje prava muškaraca i žena,

Potvrđujući da će jačanje međunarodnog mira i bezbednosti, popuštanje međunarodne zategnutosti, međusobna saradnja svih država, bez obzira na njihov društveni i ekonomski sistem, opšte i potpuno razoružanje, posebno nuklearno razoružanje pod strogom i efikasnom međunarodnom kontrolom, afirmacija principa pravičnosti, ravnopravnosti i uzajamne koristi u odnosima među zemljama, ostvarenje prava naroda pod stranom i kolonijalnom dominacijom i stranom okupacijom na samoopredeljenje i nezavisnost, kao i poštovanje nacionalnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta, doprineti društvenom napretku i razvoju, a time i ostvarenju potpune ravnopravnosti muškaraca i žena,

Uverene da potpun i svestran razvoj zemalja, blagostanje sveta i stvar mira zahtevaju najveće učešće žena, ravnopravno s muškarcima, u svim sferama života,

Imajući u vidu veliki doprinos žena blagostanju porodice i razvoju društva, što do sada nije u potpunosti priznato, društveni značaj materinstva i ulogu oba roditelja u porodici i podizanju dece treba smatrati zajedničkom odgovornošću muškaraca i žena i društva u celini.

Svesne da je potrebno izmeniti tradicionalnu ulogu muškarca, kao i ulogu žene u društvu kako bi se ostvarila potpuna ravnopravnost muškaraca i žena,

Rešene da primene principe sadržane u Deklaraciji o eliminisanju diskriminacije žena, kao i da u tu svrhu usvoje mere potrebne za otklanjanje te diskriminacije u svim njenim vidovima i manifestacijama,

Saglasile su se o sledećem:

PRVI DEO

Član 1.

Za svrhe ove konvencije, izraz „diskriminacija žena,“ označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje u pogledu pola, što ima za posledicu ili cilj da ugrozi ili onemogući priznanje, ostvarenje ili vršenje od strane žena, ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom polju, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena.

Član 2.

Države članice osuđuju diskriminaciju žena u svim vidovima, saglasne su da sprovode svim odgovarajućim sredstvima, koja im stoje na raspolaganju i bez odlaganja, politiku otklanjanja diskriminacije žena i radi toga se obavezuju:

- (a) da unesu princip ravnopravnosti muškaraca i žena u svoje nacionalne ustave ili odgovarajuće zakone, ako to već nisu učinile, kao i da obezbede, zakonskim ili drugim odgovarajućim merama, praktičnu primenu tog principa;
- (b) da usvoje odgovarajuće zakonske i druge mere, uključujući i sankcije kada je potrebno, kojima se zabranjuju svi vidovi diskriminacije žena;
- (c) da uvedu pravnu zaštitu prava žena na ravnopravnoj osnovi s muškarcima i da preko nadležnih nacionalnih sudova i drugih javnih institucija obezbede efikasnu zaštitu žena od svakog postupka kojim se vrši diskriminacija;
- (d) da se uzdrže od svakog postupka ili prakse diskriminacije žena i da obezbede da javni organi i institucije postupaju u skladu s ovom obavezom;
- (e) da preduzmu sve potrebne mere za otklanjanje diskriminacije žena od strane bilo kog lica, organizacije ili preduzeća;
- (f) da preduzmu sve podesne mere, uključujući i zakonodavne, radi izmene ili ukidanja postojećih zakona, propisa, običaja i prakse koji predstavljaju diskriminaciju žena;

- (g) da stave van snage sve unutrašnje kaznene odredbe kojima se vrši diskriminacija žena.

Član 3.

Države članice preduzimaju u svim oblastima, posebno političkoj, društvenoj, ekonomskoj i kulturnoj, sve prikladne mere, uključujući zakonodavne, da bi obezbedile potpun razvoj i napredak žena, kako bi im se garantovalo ostvarivanje i uživanje prava čoveka i osnovnih sloboda, ravnopravno s muškarcima.

Član 4.

1. Usvajanje posebnih privremenih mera od strane država članica, čiji je cilj da se ubrza ostvarenje ravnopravnosti muškaraca i žena de facto, ne smatra se diskriminacijom kako je definisana u ovoj konvenciji, ali ne sme ni na koji način imati za posledicu nejednaka ili različita merila; a ove mere će prestati da važe kada se ostvari cilj da se svima pruže jednake mogućnosti i tretman.
2. Usvajanje posebnih mera od strane država članica, uključujući i mere sadržane u ovoj konvenciji čiji je cilj zaštita materinstva, ne smatra se diskriminacijom.

Član 5.

Države članice preduzimaju sve podesne mere:

- (a) radi izmene društvenih i kulturnih običaja u pogledu ponašanja muškaraca i žena da bi se otklonile predrasude, kao i uobičajena i svaka druga praksa zasnovana na shvatanju o inferiornosti ili superiornosti jednog ili drugog pola ili tradicionalnoj ulozi muškaraca, odnosno žena;
- (b) da porodično vaspitanje obuhvati i pravilno shvatanje materinstva kao društvene funkcije i priznanje zajedničke odgovornosti muškaraca i žena u podizanju i razvoju dece, podrazumevajući da se u svim slučajevima mora, pre svega, voditi računa o interesima deteta.

Član 6.

Države članice preduzimaju sve podesne mere, uključujući zakonodavne,

radi suzbijanja svih oblika trgovine ženama, kao iskorišćavanja prostitucije žena.

DRUGI DEO

Član 7.

Države članice preduzimaju sve podesne mere za otklanjanje diskriminacije žena u političkom i javnom životu zemlje, a posebno su dužne da obezbede, pod jednakim uslovima kao i muškarcima, pravo žena da:

- (a) glasaju na svim izborima i javnim referendumima i da budu birane u sva tela koja se biraju putem javnih izbora;
- (b) učestvuju u kreiranju i sprovođenju vladine politike i da zauzimaju rukovodeće položaje i obavljaju sve javne funkcije na svim nivoima vlasti;
- (c) učestvuju u radu nevladinih organizacija i udruženja koja se bave javnim i političkim životom u zemlji.

Član 8.

Države članice preduzimaju sve podesne mere da bi obezbedile ženama mogućnost da pod jednakim uslovima s muškarcima, bez diskriminacije, predstavljaju svoje vlade na međunarodnom nivou, kao i da učestvuju u radu međunarodnih organizacija.

Član 9.

1. Države članice priznaju ženama jednaka prava kao i muškarcima da steknu, promene ili zadrže svoje državljanstvo. One se posebno staraju da sklapanje braka sa stranim državljaninom ili promena državljanstva muža za vreme trajanja braka nema automatski za posledicu promenu državljanstva žene, niti da ona postane lice bez državljanstva, odnosno da bude prisiljena da uzme državljanstvo muža.
2. Države članice obezbeđuju ženama jednaka prava kao i muškarcima u pogledu državljanstva dece.

TREĆI DEO

Član 10.

Države članice preduzimaju sve podesne mere radi otklanjanja diskriminacije žena da bi im obezbedile jednaka prava kao i muškarcima u pogledu obrazovanja, a posebno da bi na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena obezbedile:

- (a) jednake uslove u pogledu karijere i profesionalnog usmeravanja, u pogledu mogućnosti za učenje i sticanje diploma u obrazovnim ustanovama svih kategorija, kako u seoskim tako i u gradskim sredinama; ova ravnopravnost se obezbeđuje u pogledu predškolskog, opšteg, tehničkog i stručnog obrazovanja, kao i višeg tehničkog obrazovanja i svih vrsta profesionalnog usmeravanja;
- (b) dostupnost jednakih nastavnih programa, jednakih ispita i nastavnog osoblja koje ima kvalifikacije istog nivoa, kao i školskih prostora i opreme istog kvaliteta;
- (c) otklanjanje tradicionalnog shvatanja o ulogama muškaraca i žena na svim stepenima i u svim oblicima obrazovanja podsticanjem stvaranja mešovitih odeljenja i drugih vrsta obrazovanja koji mogu doprineti postizanju tog cilja, posebno revizijom udžbenika i školskih programa i prilagođavanjem nastavnih metoda;
- (d) jednake mogućnosti korišćenja stipendija i drugih vrsta bespovratne pomoći za studije;
- (e) jednake mogućnosti pristupa programima permanentnog obrazovanja, uključujući programe za obrazovanje odraslih i funkcionalne programe za opismenjavanje, posebno one čiji je cilj da se, u što je moguće kraćem vremenu, smanji jaz u stepenu obrazovanja između muškaraca i žena;
- (f) smanjenje stope napuštanja škole ženske omladine i organizacija programa za devojke i žene koje su prerano napustile školu;
- (g) jednake mogućnosti aktivnog bavljenja sportom i fizičkim vaspitanjem;
- (h) dostupnosti posebnih informacija iz oblasti obrazovanja radi pružanja pomoći u obezbeđenju zdravlja i blagostanja porodice, uključujući informacije i savete o planiranju porodice.

Član 11.

1. Države članice preduzimaju sve podesne mere radi eliminisanja diskriminacije žena u oblasti zapošljavanja, kako bi se na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena obezbedila jednaka prava, a posebno:
 - (a) pravo na rad kao neotuđivo pravo svih ljudi;
 - (b) pravo na jednake mogućnosti zapošljavanja, uključujući i primenu jednakih kriterijuma pri izboru kandidata za radno mesto;
 - (c) pravo na slobodan izbor profesije i zaposlenja, pravo na unapređenje, sigurnosti zaposlenja i sva prava i uslove koji proističu iz rada, kao i pravo na stručno osposobljavanje i prekvalifikaciju, uključujući učenje u privredi, više stručno osposobljavanje i povremeno dodatno osposobljavanje;
 - (d) pravo na jednaku nagradu uključujući beneficije, kao i na jednak tretman za jednak rad i jednak tretman pri ocenjivanju kvaliteta rada;
 - (e) pravo na socijalnu zaštitu, posebno u slučaju odlaska u penziju, nezaposlenosti, bolesti, invalidnosti, starosti i druge nesposobnosti za rad, kao i pravo na plaćeno odsustvo;
 - (f) pravo na zdravstvenu zaštitu i zaštitu na radu, uključujući i zaštitu bioloških i reproduktivnih funkcija žena;
2. Radi sprečavanja diskriminacije žena zbog stupanja u brak ili materinstva i obezbeđivanja njihovog stvarnog prava na rad, države članice preduzimaju odgovarajuće mere radi:
 - (a) zabrane, pod pretnjom preduzimanja sankcija, davanja otkaza zbog trudnoće ili porodijskog odsustva i diskriminacije prilikom otpuštanja s posla zbog bračnog stanja;
 - (b) uvođenja plaćenog porodijskog odsustva ili sličnih socijalnih beneficija, bez gubljenja prava na ranije radno mesto, primanja po osnovu staža i socijalna primanja;
 - (c) podsticanja obezbeđenja potrebnih pomoćnih društvenih službi kako bi se roditeljima omogućilo da usklade porodične obaveze s obavezama na radnom mestu i učešćem u društvenom životu, posebno podsticanjem osnivanja i razvoja mreže ustanova za brigu o deci;
 - (d) obezbeđenja posebne zaštite žena za vreme trudnoće na onim radnim mestima za koja je dokazano da su štetna za trudnice.

3. Mere zakonske zaštite koje se odnose na pitanja obuhvaćena u ovom članu preispituju se periodično, u svetlu naučnih i tehnoloških saznanja, i prema potrebi revidiraju, ukidaju ili produžuju.

Član 12.

1. Države članice preduzimaju odgovarajuće mere radi eliminisanja diskriminacije žena u oblasti zdravstvene zaštite kako bi, na osnovu ravnopravnosti žena i muškaraca, obezbedile dostupnost zdravstvenih usluga, uključujući one koje se odnose na planiranje porodice.
2. Bez obzira na odredbe stava 1 ovog člana, države članice obezbeđuju odgovarajuće zdravstvene usluge ženama za vreme trudnoće, porođaja i u periodu posle rođenja deteta, obezbeđivanjem besplatnih usluga; kada je to potrebno, kao i odgovarajuće ishrane za vreme trudnoće i dojenja.

Član 13.

Države članice preduzimaju sve odgovarajuće mere radi eliminisanja diskriminacije žena u drugim oblastima privrednog i društvenog života kako bi im se, na osnovu ravnopravnosti žena i muškaraca, obezbedila jednaka prava, a posebno:

- (a) pravo na porodična davanja;
- (b) pravo na bankarske zajmove, hipotekarne i druge vrste finansijskih kredita;
- (c) pravo na učešće u rekreativnim aktivnostima, sportu i svim oblicima kulturnog života.

Član 14.

1. Države članice uzeće u obzir posebne probleme s kojima se suočava žena na selu, kao i značajnu ulogu koju ona ima u ekonomskom opstanku svoje porodice, uključujući njen rad u sektorima privrede u kojima se ne ostvaruje dohodak, i preduzeće sve odgovarajuće mere kako bi obezbedile da se odredbe ove konvencije primenjuju na žene na selu.
2. Države članice će preduzeti sve odgovarajuće mere radi eliminisanja diskriminacije žena u seoskim područjima kako bi obezbedile da one, na

osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena, učestvuju u razvoju sela i da od toga imaju koristi, posebno da bi obezbedile njihovo pravo na:

- (a) učešće u izradi i sprovođenju planova razvoja na svim nivoima;
- (b) pristup odgovarajućoj zdravstvenoj zaštiti, uključujući informacije, savete i usluge u vezi s planiranjem porodice;
- (c) direktno korišćenje programa socijalne zaštite;
- (d) sticanje svih vrsta obuke i obrazovanja, formalnog i neformalnog, uključujući opismenjavanje, kao i pristup svim uslugama u okviru mesne zajednice, kao i savetodavnim uslugama, *inter alia*, radi proširenja njihovih opštih, tehničkih znanja;
- (e) organizovanje grupa za samopomoć i zadruga kako bi ostvarile jednak pristup privrednim delatnostima putem zapošljavanja ili obavljanja samostalne delatnosti;
- (f) učešće u svim aktivnostima mesne zajednice;
- (g) dostupnost poljoprivrednih kredita i zajmova, olakšica za prodaju proizvoda, odgovarajuće tehnologije i jednakog tretmana u zemljišnoj i agrarnoj reformi, kao i programa za ponovno naseljavanje;
- (h) adekvatne životne uslove, posebno u pogledu stanovanja, higijenskih uslova, električne energije i snabdevanja vodom, saobraćaja i veza.

ČETVRTI DEO

Član 15.

1. Države članice priznaju ženama jednaka prava pred zakonom kao i muškarcima.
2. Države članice priznaju ženama jednaku pravnu sposobnost u građanskim stvarima kao i muškarcima i daju im jednake mogućnosti da se njome koriste. One posebno daju ženama jednaka prava na zaključenje ugovora i upravljanje imovinom i tretira ih ravnopravno u svim fazama postupka pred sudom.
3. Države članice su saglasne da se svi naponi i svi drugi privatni instrumenti bilo koje vrste čije pravno dejstvo ima za cilj da ograniči pravnu sposobnost žena smatraju ništavnim i nevažećim.

4. Države članice priznaju ženama i muškarcima jednaka prava u pogledu zakona o kretanju lica i slobode izbora mesta boravka i prebivališta.

Član 16.

1. Države članice preduzimaju sve odgovarajuće mere radi otklanjanja diskriminacije žena u svim pitanjima koja se odnose na brak i porodične odnose, a posebno obezbeđuju, na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena:
- (a) jednako pravo na sklapanje braka;
 - (b) jednako pravo na slobodan izbor bračnog druga i sklapanje braka samo po slobodnoj volji i uz potpunu saglasnost;
 - (c) jednaka prava i odgovornosti u braku i prilikom razvoda;
 - (d) jednaka roditeljska prava i obaveze u odnosu na decu, bez obzira na bračni status. U svim ovim slučajevima interesi dece moraju biti na prvom mestu;
 - (e) jednaka prava da slobodno i odgovorno odlučuju o planiranju porodice, kao i da imaju pristup informacijama, obrazovanju i sredstvima koja će im omogućiti da se koriste ovim pravima;
 - (f) jednaka prava i odgovornosti u pogledu starateljstva, tutorstva, upravljanja imovinom i usvajanja dece ili sličnih institucija ako postoje u nacionalnom zakonodavstvu. U svim slučajevima interesi dece moraju biti na prvom mestu;
 - (g) jednaka lična prava muža i žene, uključujući pravo na izbor porodičnog imena, profesije i zanimanja;
 - (h) jednaka prava oba bračna druga u pogledu vlasništva nad imovinom, odnosno sticanja, upravljanja, uživanja i otuđivanja imovine, bez obzira na to da li se ovo obavlja besplatno ili za znatnu materijalnu nagradu.
2. Veridba i stupanje deteta u brak ne može imati nikakvih pravnih posledica a preduzeće se sve potrebne mere, uključujući zakonodavne, radi utvrđivanja minimalnih godina života za sklapanje braka, kao i uvođenje obaveze da se brak sklopi u zvaničnom matičnom uredu.

PETI DEO

Član 17.

1. Radi praćenja napretka ostvarenog u primeni ove Konvencije, obrazovaće se Komitet za eliminisanje diskriminacije žena (u daljem tekstu: Komitet), koji će prilikom stupanja Konvencije na snagu imati 18, a posle ratifikacije ili pristupanja 35. države članice, 23 stručnjaka visokih moralnih kvaliteta i stručnosti za oblast na koju se odnosi ova konvencija. Države članice među svojim državljanima biraju stručnjaka koji će u radu Komiteta učestvovati u ličnom svojstvu. Pri izboru članova Komiteta vodiće se računa o ravnomernoj geografskoj zastupljenosti, kao i o tome da budu izabrani stručnjaci koji predstavljaju razne civilizacije i glavne pravne sisteme.
2. Članovi Komiteta biraju se tajnim glasanjem na osnovu spiska kandidata koje su imenovalе države članice. Svaka država članica može imenovati jednog svog državljanina.
3. Prvi izbori će se održati šest meseci od dana stupanja ove konvencije na snagu. Najmanje tri meseca pre datuma svakih izbora generalni sekretar Ujedinjenih nacija uputiće poziv državama članicama da podnesu predloge u roku od dva meseca. Generalni sekretar će pripremiti spisak svih na taj način imenovanih lica, po azbučnom redu, s nazivima država članica koje su ih imenovalе, i dostaviti ga državama članicama.
4. Izbori za članove Komiteta održaće se na sastanku država članica koji će sazvati generalni sekretar Ujedinjenih nacija i koji će se održati u sedištu Ujedinjenih nacija. Na tom sastanku, na kome kvorum sačinjavaju dve trećine članica, biće izabrani oni kandidati koji dobiju najveći broj glasova i apsolutnu većinu glasova prisutnih predstavnika država članica koji glasaju.
5. Članovi Komiteta se biraju na četiri godine. Međutim, mandat devetorice članova koji budu izabrani na prvom glasanju ističe posle dve godine. Odmah posle prvih izbora, predsednik Komiteta će žrebom izabrati imena ove devetorice članova.
6. Izbori za pet dodatnih članova Komiteta održaće se u skladu s odredbama st. 2, 3, i 4 ovog člana, posle saopštenja o trideset petoj ratifikaciji ili pristupanju Konvenciji. Mandat dvojice dodatnih članova Komiteta koji budu izabrani tom prilikom ističe posle dve godine. Ova dva člana bira predsednik Komiteta žrebom.

7. Za popunjavanje eventualnih praznih mesta, država članica čijem je predstavniku prestala funkcija u svojstvu člana Komiteta imenuje drugo lice iz redova svojih državljana pod rezervom odobrenja Komiteta.
8. Članovi Komiteta će, uz saglasnost Generalne skupštine, primiti nagrade iz sredstava Ujedinjenih nacija, pod uslovima koje odredi Generalna skupština, imajući u vidu značaj zadataka koje obavlja Komitet.
9. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija obezbeđuje potrebno osoblje i uslove za efikasno vršenje funkcija Komiteta u okviru ove Konvencije.

Član 18.

1. Države članice se obavezuju da generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija podnesu, radi razmatranja u Komitetu, izveštaj o zakonodavnim sudskim, upravnim ili drugim merama koje su usvojile radi primene odredaba Konvencije, kao i napretku ostvarenom u tom periodu:
 - (a) u roku od godinu dana posle stupanja Konvencije na snagu u ovoj državi;
 - (b) najmanje svake četvrte godine posle toga i uvek kad to Komitet zahteva.
2. U izveštajima se mogu navesti faktori i teškoće koji utiču na to do koje mere se izvršavaju obaveze koje proističu iz ove Konvencije.

Član 19.

1. Komitet usvaja poslovnik o radu.
2. Komitet bira svoje funkcionere za period od dve godine.

Član 20.

1. Komitet se obično sastaje jednom godišnje u trajanju od najviše dve nedelje, radi razmatranja izveštaja podnetih u skladu s članom 18 ove Konvencije.
2. Sastanci Komiteta se obično održavaju u sedištu Ujedinjenih nacija ili na bilo kom drugom odgovarajućem mestu koje odredi Komitet.

Član 21.

1. Komitet, preko Ekonomskog i Socijalnog saveta, svake godine izveštava Generalnu skupštinu o svom radu i može davati predloge i opšte preporuke na osnovu razmotrenih izveštaja i informacija koje je primio od država članica. Takvi predlozi i opšte preporuke unose se u izveštaj Komiteta, zajedno sa eventualnim primedbama država članica.
2. Izveštaje Komiteta generalni sekretar dostavlja Komisiji za položaj žena, radi informisanja.

Član 22.

Specijalizovane agencije imaju pravo da prisustvuju sastancima prilikom razmatranja primene onih odredaba ove Konvencije koje spadaju u njihov delokrug rada. Komitet može zatražiti da specijalizovane agencije podnesu izveštaje o primeni odredaba Konvencije u oblastima koje spadaju u delokrug njihovog rada.

ŠESTI DEO**Član 23.**

Nijedna odredba ove konvencije ne sme uticati na bilo koje odredbe koje efikasnije vode postizanju ravnopravnosti muškaraca i žena, a koje mogu biti sadržane u:

- (a) zakonodavstvu države članice, ili
- (b) u bilo kojoj drugoj međunarodnoj konvenciji, ugovoru ili sporazumu koji je na snazi u odnosnoj državi članici.

Član 24.

Države članice se obavezuju da usvoje sve potrebne mere na unutrašnjem planu radi potpunog ostvarivanja prava priznatih u ovoj konvenciji.

Član 25.

1. Ova konvencija je otvorena za potpisivanje svim državama.

2. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija je određen za depozitara Konvencije.
3. Ova konvencija podleže ratifikaciji. Ratifikacioni instrumenti se deponuju kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.
4. Ova konvencija je otvorena za pristupanje svim državama. Pristupanja se vrše deponovanjem instrumenata o pristupanju kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Član 26.

1. Zahtev za reviziju Konvencije može podneti svaka država članica, u svako doba, saopštenjem u pismenoj formi upućenim generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija.
2. Generalna skupština Ujedinjenih nacija odlučuje o eventualnim merama koje treba preduzeti u vezi sa zahtevom.

Član 27.

1. Ova konvencija stupa na snagu tridesetog dana računajući od dana deponovanja kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija dvadesetog instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju.
2. Za svaku državu koja ratifikuje ovu konvenciju ili joj pristupi posle deponovanja dvadesetog instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju Konvencija stupa na snagu tridesetog dana računajući od dana deponovanja njenog instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju.

Član 28.

1. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija prima i dostavlja svim državama tekst rezervi koje države izjave prilikom ratifikacije ili pristupanja.
2. Rezerva koja nije spojiva s predmetom i ciljevima ove konvencije nije dozvoljena.
3. Rezerve se mogu povući u svako doba saopštenjem upućenim generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija, koji o tome obaveštava sve države. Takvo saopštenje stupa na snagu počev od datuma prijema.

Član 29.

1. Svaki eventualni spor između dve ili više država članica u pogledu tumačenja ili primene ove konvencije koji se ne reši pregovorima podnosi se na arbitražu na zahtev jedne od njih. Ako u roku od šest meseci od datuma podnošenja zahteva za arbitražu države članice ne uspeju da se slože o organizaciji arbitraže, svaka strana se može obratiti Međunarodnom sudu pravde radi rešavanja spora zahtevom koji se podnosi u skladu sa Statutom suda.
2. Svaka država članica može prilikom potpisivanja ili ratifikovanja ove konvencije ili prilikom pristupanja konvenciji izjaviti da se ne smatra obaveznom shodno stavu 1 ovog člana. Druge države članice neće biti obavezne shodno stavu 1 ovog člana u odnosu na svaku državu članicu koja je izjavila takvu rezervu.
3. Svaka država članica koja je izjavila rezervu u skladu sa stavom 2 ovog člana može u svako doba povući rezervu saopštenjem generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija.

Član 30.

Ova konvencija je sačinjena na arapskom, kineskom, engleskom, francuskom, ruskom i španskom jeziku, pri čemu su svi tekstovi jednako verodostojni i deponovaće se kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

U potvrdu čega su dole potpisani propisano ovlašćeni u tu svrhu potpisali ovu konvenciju.

Opcioni protokol uz Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena¹

Države potpisnice ovog Protokola,

konstatujući da Povelja Ujedinjenih nacija reafirmiše veru u fundamentalna ljudska prava, u dostojanstvo i vrednost ljudskog bića i u jednaka prava muškaraca i žena,

takođe konstatujući da Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima² proglašava da su sva ljudska bića rođena slobodna i jednaka u smislu dostojanstva i prava i da svakom pripadaju sva prava i slobode sadržane u Deklaraciji, bez ikakvih razlika u bilo kom pogledu, uključujući i razliku na bazi pola,

podsećajući da međunarodne konvencije o ljudskim pravima³ i drugi međunarodni instrumenti ljudskih prava zabranjuju diskriminaciju na bazi pola,

takođe podsećajući na Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije

1. Usvojen od strane Generalne Skupštine rezolucijom 54/4 od 6. oktobra 1999. i spreman za potpisivanje, ratifikaciju i primenu od 10. decembra 1999. Stupanje na snagu: 22. decembra 1999. u skladu sa članom 16. Prevod preuzet http://www.un.org.yu/pdf_int_konv/int_hr_conv/CEDAW-OptionalProtocol-Serbian.pdf

2. Rezolucija 217 A (III)

3. Rezolucija 2200 A (XXI), aneks

žena⁴ („Konvencija”) u kojoj države potpisnice osuđuju diskriminaciju žena u svim njenim oblicima i u kojoj su saglasne da vode svim odgovarajućim sredstvima i bez odlaganja politiku eliminacije diskriminacije žena,

reafirmišući svoju opredeljenost da obezbede ženama puno i jednako uživanje svih ljudskih prava i fundamentalnih sloboda i da preduzimaju efikasnu akciju za sprečavanje kršenja ovih prava i sloboda, *dogovorile su se sledeće*:

Član 1.

Država potpisnica u ovom Protokolu („država potpisnica”) priznaje nadležnost Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena („Komitet”) za prijem i razmatranje saopštenja koja mu se dostavljaju u skladu sa članom 2.

Član 2.

Saopštenja mogu da se dostavljaju od strane ili u ime pojedinaca ili grupa pojedinaca pod jurisdikcijom države potpisnice koji tvrde da su žrtve kršenja bilo kog od prava utvrđenih u Konvenciji od strane te države potpisnice. U slučajevima u kojima se saopštenje dostavlja u ime pojedinaca ili grupa pojedinaca, to će biti uz njihovo odobrenje, osim ako autor ne može da opravda delovanje u njihovo ime bez takvog pristanka.

Član 3.

Komunikacije će biti u pismenoj formi i neće biti anonimne. Komitet neće primiti nijedno saopštenje ukoliko se ono tiče države potpisnice Konvencije koja nije potpisnica ovog Protokola.

Član 4.

1. Komitet neće razmatrati saopštenje ukoliko se u njemu ne potvrdi da su iscrpljeni svi raspoloživi domaći pravni lekovi, osim ako primena tih lekova nije neopravdano odužena ili ukoliko nema izgleda da bi mogla da dovede do efikasnog poboljšanja situacije.

4. Rezolucija 34/180, aneks

2. Komitet će proglasiti saopštenje nedopustivim u slučajevima u kojima:
- (a) je isto pitanje Komitet već razmatrao ili koje je bilo ili je u fazi razmatranja po nekoj drugoj proceduri međunarodnog istraživanja ili rešavanja;
 - (b) nije usaglašeno sa odredbama Konvencije;
 - (c) je otvoreno zasnovano na pogrešnim osnovama ili nedovoljno materijalno potkrepljeno;
 - (d) predstavlja zloupotrebu prava na podnošenje saopštenja;
 - (e) su se činjenice koje su predmet saopštenja dogodile pre stupanja na snagu ovog Protokola za konkretnu državu učesnicu, osim ako te činjenice nisu i dalje nastavile da postoje posle tog datuma.

Član 5.

1. U bilo koje vreme nakon prijema saopštenja i pre nego što se utvrdi njegova osnovanost, Komitet može da dostavi državi potpisnici na hitno razmatranje zahtev da ta država potpisnica preduzme privremene mere za koje se smatra da su potrebne za izbegavanje moguće nepopravljive štete nanesene žrtvi ili žrtvama navodnog nasilja.
2. U slučajevima u kojima Komitet ostvaruje svoje diskreciono pravo po osnovu stava 1 ovog člana, ovo ne implicira odlučivanje o dopustivosti ili o osnovanosti saopštenja.

Član 6.

1. Osim ako Komitet ne bude smatrao da je saopštenje nedopustivo bez obraćanja dotičnoj državi potpisnici i pod uslovom da pojedinac ili pojedinci pristanu na objavljivanje svog identiteta toj državi potpisnici, Komitet će poverljivo preneti svako saopštenje koje mu bude dostavljeno na osnovu ovog Protokola dotičnoj državi potpisnici.
2. U roku od šest meseci država potpisnica koja bude dobila saopštenje dostaviće Komitetu pismeno objašnjenje ili izjave u kojima se razjašnjava dotično pitanje i pravni lekovi, ako ih bude, a koje je država potpisnica možda obezbedila.

Član 7.

1. Komitet će razmatrati saopštenja primljena na osnovu ovog Protokola u skladu sa svim informacijama koje mu se stave na raspolaganje od strane pojedinaca ili grupe pojedinaca ili od strane dotične države potpisnice, pod uslovom da se ove informacije prenesu zainteresovanim stranama.
2. Komitet će držati zatvorene sastanke kada bude analizirao saopštenja na osnovu ovog Protokola.
3. Nakon razmatranja saopštenja, Komitet će zainteresovanim stranama preneti svoje stavove o tom saopštenju, zajedno sa svojim preporukama, ako ih bude imao.
4. Država potpisnica će uredno razmotriti mišljenja Komiteta zajedno sa njegovim preporukama, ako ih bude bilo i dostaviće Komitetu u roku od šest meseci pismeni odgovor, uključujući i informacije o svakoj akciji koja je preduzeta u skladu sa mišljenjem i preporukama Komiteta.
5. Komitet može pozvati državu učesnicu da podnese i dodatne informacije o merama koje je država potpisnica preduzela kao odgovor na mišljenja i preporuke, ako ih bude bilo, a koje su uključene, zbog toga što je Komitet to smatrao odgovarajućim, u kasnijim izveštajima države potpisnice po osnovu člana 18 Konvencije.

Član 8.

1. Ukoliko Komitet dobije pouzdane informacije u kojima se ukazuje na ozbiljno ili sistematsko kršenje prava utvrđenih Konvencijom od strane države potpisnice, Komitet će pozvati tu državu da sarađuje na ispitivanju informacija i u tom cilju će podneti svoje viđenje dotičnih informacija.
2. Uzevši u obzir sve opservacije koje države potpisnice mogu dostaviti, kao i sve druge pouzdane informacije koje bude imao na raspolaganju, Komitet može da odredi jednog ili više svojih članova da sprovedu ispitivanje i da hitno podnesu izveštaj Komitetu. Kada to bude garantovano i uz pristanak države potpisnice, ispitivanje može da uključi i posetu njenoj teritoriji.
3. Nakon analize rezultata ovakvog ispitivanja, Komitet će preneti ove nalaze državi potpisnici zajedno sa svim komentarima i preporukama.
4. Dotična država potpisnica će u roku od šest meseci od prijema nalaza, komentara i preporuka koje joj je dostavio Komitet, podneti svoje viđenje istih Komitetu.

5. Ovo ispitivanje će se obavljati poverljivo, a saradnja države potpisnice će se tražiti u svim fazama postupka.

Član 9.

1. Komitet može da pozove dotičnu državu učesnicu da uključi u svoj izveštaj iz člana 18 Konvencije detalje o svim merama preduzetim kao odgovor na ispitivanje sprovedeno po osnovu člana 8 ovog Protokola.
2. Komitet može, ako bude potrebno, po isteku perioda od šest meseci iz člana 8 stav 4, pozvati dotičnu državu učesnicu da ga obavesti o merama preduzetim kao odgovor na ovo ispitivanje.

Član 10.

1. Svaka država potpisnica može u vreme potpisivanja ili ratifikacije ovog Protokola ili pristupanja Protokolu izjaviti da ne priznaje nadležnost Komiteta predviđenu u članovima 8 i 9.
2. Svaka država potpisnica koja je dala izjavu u skladu sa stavom 1 ovog člana, može u bilo kom trenutku povući ovu izjavu obaveštenjem koje se dostavlja generalnom sekretaru.

Član 11.

Država potpisnica će preduzeti sve odgovarajuće korake da se obezbedi da pojedinci pod njenom jurisdikcijom ne budu podvrgnuti maltretiranju ili ponižavanju zbog dostavljanja saopštenja Komitetu u skladu sa ovim Protokolom.

Član 12.

Komitet će uključiti u svoj godišnji izveštaj po osnovu člana 21 Konvencije rezime svojih aktivnosti u vezi sa ovim Protokolom.

Član 13.

Svaka država članica preduzima da naširoko objavi i da publikuje Konvenciju i ovaj Protokol i da olakša pristup informacijama u pogledu mišljenja i preporuka Komiteta, a posebno kada se radi o pitanjima koja se tiču te države potpisnice.

Član 14.

Komitet će izraditi sopstvena pravila o radu kojih će se pridržavati prilikom obavljanja svojih funkcija koje mu daje ovaj Protokol.

Član 15.

1. Ovaj Protokol će biti otvoren za potpisivanje svakoj državi koja je potpisala, ratifikovala ili pristupila Konvenciji.
2. Ovaj Protokol podleže ratifikaciji od strane svake države koja je ratifikovala Konvenciju ili koja joj je pristupila. Dokumenti ratifikacije će biti deponovani kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.
3. Ovaj Protokol će biti otvoren za pristup svakoj državi koja je ratifikovala Konvenciju ili joj je pristupila.
4. Pristupanje će se obaviti deponovanjem dokumenata pristupa kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Član 16.

1. Ovaj Protokol će stupiti na snagu tri meseca posle deponovanja desetog dokumenta ratifikacije ili pristupa kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.
2. Za svaku državu koja ratifikuje ovaj Protokol ili koja mu pristupa nakon njegovog stupanja na snagu, ovaj Protokol će stupiti na snagu tri meseca nakon datuma deponovanja njenog sopstvenog dokumenta ratifikacije ili pristupa.

Član 17.

Na ovaj Protokol neće biti dozvoljeno ulaganje bilo kakve rezerve.

Član 18.

1. Svaka država potpisnica može predložiti amandman na ovaj Protokol i dostaviti ga generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija. Generalni sekretar će potom saopštiti predložene amandmane državam potpisnicama sa zahtevom da ga obaveste da li su saglasne sa održavanjem konferencije država potpisnica u cilju razmatranja i glasanja o tom predlogu. U slučaju da najmanje jedna trećina država bude za konferenciju, generalni sekretar će sazvati konferenciju pod okriljem Ujedinjenih

nacija. Svaki amandman, usvojen većinom država potpisnica koje budu prisutne i koje glasaju na konferenciji, biće dostavljen Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija na odobrenje.

2. Amandmani će stupiti na snagu kada ih odobri Generalna skupština Ujedinjenih nacija i kada ih prihvate dve trećine država potpisnica u ovom Protokolu u skladu sa njihovim odgovarajućim ustavnim procesima.
3. Kada amandmani stupe na snagu oni će biti obavezujući za one države potpisnice koje su ih prihvatile, druge države potpisnice koje su još uvek u obavezi prema odredbama ovog Protokola i svim ranijim amandmanima koje su prihvatile.

Član 19.

1. Svaka država potpisnica može odbiti ovaj Protokol u bilo kom trenutku pismenim obaveštenjem adresiranim na generalnog sekretara Ujedinjenih nacija. Otkazivanje stupa na snagu šest meseci posle datuma prijema obaveštenja od strane generalnog sekretara.
2. Otkazivanje neće uticati na dalju primenu odredbi ovog Protokola na bilo koju komunikaciju podnetu po članu 2 ili na bilo koje istraživanje koje bude započeto na osnovu člana 8 pre stupanja na snagu otkaza.

Član 20.

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija će obavestiti sve države o:

- (a) potpisivanju, ratifikacijama i pristupima ovom Protokolu;
- (b) datumu stupanja na snagu ovog Protokola i svih amandmana na osnovu člana 18;
- (c) svakom otkazu na osnovu člana 19.

Član 21.

1. Ovaj Protokol čiji su tekstovi na arapskom, kineskom, engleskom, francuskom, ruskom i španskom jeziku podjednako autentični, biće deponovan u arhivi Ujedinjenih nacija.
2. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija će dostaviti overene kopije ovog Protokola svim državama iz člana 25 Konvencije.

Opšta preporuka br. 19 Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena¹

Nasilje nad ženama

OPŠTI PODACI

1. Nasilje zasnovano na razlici polova je oblik diskriminacije koji ozbiljno umanjuje mogućnosti da žene koriste prava i slobode na osnovu ravnopravnosti sa muškarcima.
2. 1989. godine, Komitet je preporučio da države uključe u svoje izveštaje informacije o nasilju i o merama preduzetim u borbi sa nasiljem (Opšta preporuka 12, Osmo zasedanje).
3. Na desetom zasedanju Komiteta 1991. odlučeno je da se deo jedanaestog zasedanja posveti diskusiji i proučavanju člana 6 i drugih članova Konvencije, koji se odnose na nasilje nad ženama i na seksualno uznemiravanje i zlostavljanje žena. Ova tema je odabrana u očekivanju Svetske konferencije o ljudskim pravima 1993. koju je Generalna skupština sazvala svojom rezolucijom 45/155 od 18. decembra 1990.
4. Komitet je zaključio da svi izveštaji država članica nisu adekvatno pri-

1. Jedanaesto zasedanje 1992. Prevod: Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava Misije u Srbiji i Crnoj Gori

kazali blisku povezanost diskriminacije žena, nasilja zasnovanog na razlici polova i kršenje ljudskih prava i sloboda. Za potpuno sprovođenje Konvencije potrebno je da države uvedu stvarne mere u cilju suzbijanja svih oblika nasilja nad ženama.

5. Komitet je predložio državama članicama da u razmatranju svoje politike i zakona i u dostavljanju izveštaja u skladu sa Konvencijom vode računa o sledećim komentarima Komiteta u vezi sa nasiljem zasnovanim na razlici polova.

OPŠTI KOMENTARI

6. U Članu 1 Konvencije definiše se pojam diskriminacije žena. Definicija diskriminacije uključuje nasilje zasnovano na razlici polova, to jest, nasilje koje je usmereno prema ženi zato što je žena ili nasilje koje u većoj meri utiče na žene nego na muškarce. Ono uključuje dela koja nanose fizički, mentalni ili seksualni bol ili patnju, pretnje takvim delima, prinudu i druge vidove ograničavanja slobode. Nasilje zasnovano na razlici polova može da prekrši određene odredbe Konvencije, bez obzira na to da li se u ovim odredbama izričito spominje nasilje.
7. Nasilje zasnovano na razlici polova, koje šteti ili negira ženama uživanje ljudskih prava i fundamentalnih sloboda prema opštem međunarodnom pravu ili prema konvencijama o ljudskim pravima, jeste diskriminacija prema članu 1. Konvencije. Ova prava i slobode uključuju:
 - a) pravo na život,
 - b) pravo da se ne bude žrtva mučenja ili okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg odnosa ili kazne,
 - c) pravo na jednaku zaštitu prema humanitarnim normama za vreme međunarodnog ili unutrašnjeg oružanog sukoba,
 - d) pravo na slobodu i bezbednost ličnosti,
 - e) pravo na jednaku zakonsku zaštitu,
 - f) pravo na ravnopravnost u porodici,
 - g) pravo na najviši dostupan standard fizičkog i mentalnog zdravlja,
 - h) pravo na pravedne i prihvatljive uslove rada.
8. Konvencija se primenjuje na nasilje počinjeno od strane vlasti. Takva

dela nasilja mogu da prekrše obaveze države prema Opštem međunarodnom pravu i prema drugim konvencijama, pored toga što krše ovu Konvenciju.

9. Treba, međutim, naglasiti da se diskriminacija prema Konvenciji ne svodi samo na dela počinjena od strane ili u ime vlasti (vidi članove 2.e, 2.f i 5.). Na primer, pod članom 2.e Konvencija poziva države potpisnice da preduzmu sve odgovarajuće mere kako bi suzbile nasilje nad ženama od strane bilo koje osobe, organizacije ili preduzeća. Prema opštem međunarodnom pravu i pojedinačnim Paktima o ljudskim pravima, države mogu takođe da budu odgovorne za dela pojedinaca ukoliko ne deluju s dužnom revnošću da bi sprečile kršenje prava ili da bi istražile i kaznile počinioce nasilnih dela, ili obezbedile nadoknadu.

KOMENTARI POJEDINIH ČLANOVA KONVENCIJE

Članovi 2. i 3.

10. Članovi 2 i 3 nameću sveobuhvatnu obavezu da se suzbije diskriminacija u svim oblicima uz specifične obaveze navedene pod članovima 5-16.

Članovi 2.f, 5. i 10.c

11. Tradicionalni stavovi prema kojima su žene podređene muškarcu ili imaju stereotipne uloge uporno podstiču široko rasprostranjene postupke koji podrazumevaju nasilje ili prinudu, kao što su nasilje i zlostavljanje u okviru porodice, prisila na brak, sahranjivanje udovica, i obrezivanje žena. Prema ovakvim predrasudama i postupcima, nasilje zasnovano na razlici polova može da bude „opravdano” kao oblik zaštite ili kontrole žena. Takvo nasilje na fizički i mentalni integritet žena deluje tako što im uskraćuje pravo na ravnopravno uživanje, korišćenje i poznavanje ljudskih prava i fundamentalnih sloboda. Ovaj dokument se odnosi, uglavnom, na stvarno nasilje ili na pretnju nasiljem, ali posledice ovih vidova nasilja zasnovanih na razlici polova čine da se žene i dalje drže u potčinjenom položaju i doprinose niskom stepenu njihove političke aktivnosti i niskom stepenu obrazovanja, obučenosti i mogućnosti zaposlenja.
12. Ovakvi stavovi, takođe, doprinose širenju pornografije, erotskih fotografija i drugih oblika komercijalnog iskorišćavanja žena kao seksual-

nih objekata, a ne ličnosti. Sve to ide u korist nasilja zasnovanog na razlici polova.

Član 6.

13. Član 6. zahteva od država članica da preduzmu, mere za suzbijanje svih vidova trgovine ženama i iskorišćavanja prostitucije žena.
14. Siromaštvo i nezaposlenost povećavaju mogućnosti za trgovinu ženama. Pored već postojećih oblika trgovine postoje i novi oblici seksualnog iskorišćavanja, kao što su seksturizam, vrbovanje kućnih pomoćnica iz zemalja u razvoju za rad u razvijenim zemljama i organizovanje brakova između žena iz zemalja u razvoju i stranih državljana. Ovi postupci nespojivi su sa ravnopravnim uživanjem prava od strane žena i sa poštovanjem njihovih prava i dostojanstva. Oni žene izlažu izuzetno velikom riziku od nasilja i zlostavljanja.
15. Siromaštvo i nezaposlenost prisiljavaju mnoge žene, uključujući tu i devojčice, da se bave prostitucijom. Prostitutke su naročito podložne nasilju jer ih njihov, često nezakonit status, dovodi na margine interesovanja. Njima je potrebna jednaka zakonska zaštita od silovanja i drugih oblika nasilja.
16. Ratovi, oružani sukobi i okupacije teritorija često dovode do povećanja prostitucije, trgovine ženama i seksualnih nasrtaja na žene, a to zahteva posebne zaštitne i kaznene mere.

Član 11.

17. Ravnopravnost na radnom mestu može da bude ozbiljno ugrožena ako su žene žrtve nasilja koje se primenjuje nad njihovim polom, kao što je na primer seksualno uznemiravanje na poslu.
18. Seksualno uznemiravanje podrazumeva nepoželjne oblike ponašanja sa izraženim seksualnim namerama, kao što su fizički kontakti i nasrtaji, seksualno obojene primedbe, prikazivanje pornografije i izričito zahtevanje seksa, bilo rečima ili delima. Takvo ponašanje može da bude ponižavajuće i može da predstavlja zdravstveni problem i problem bezbednosti; ono je diskriminatorno kada žena ima realnog osnova da veruje da će, ukoliko se požali, biti oštećena u vezi sa poslom, uključujući tu i mogućnost zapošljavanja ili unapređenja, ili kada tako nastaje neprijateljski nastrojeno radno okruženje.

Član 12.

19. Član 12 zahteva od država članica da preduzmu mere u cilju obezbeđivanja zdravstvene zaštite koja je jednako dostupna za oba pola. Nasilje nad ženama ugrožava njihovo zdravlje i život.
20. U nekim državama postoje tradicionalni postupci koje podstiču tamošnja kultura i običaji, a koji su štetni po zdravlje žena i dece. Među ove postupke spadaju ograničenja u ishrani za trudnice, naklonjenost muškoj deci i obrezivanje ili oštećivanje genitalija žena.

Član 14.

21. Žene na selu izložene su riziku od nasilja zasnovanog na razlici polova zbog tradicionalnih stavova o podređenom položaju žene, koji i dalje postoje u mnogim sredinama. Devojčice iz seoskih sredina izložene su posebnom riziku od nasilja i seksualnog zlostavljanja kada napuste seosku sredinu u potrazi za poslom u gradu.

Član 16. (i član 5.)

22. Prisilna sterilizacija i abortus negativno deluju na fizičko i mentalno zdravlje žena i narušavaju njihovo pravo da odlučuju o broju dece i razmaku između porođaja.
23. Nasilje u porodici je jedan od najpodmuklijih oblika nasilja nad ženama. Ono preovlađuje u svim društvima. U okviru porodičnih odnosa, žene svih starosnih doba su žrtve svih oblika nasilja, uključujući premlaćivanje, silovanje i druge oblike seksualnog napastvovanja, mentalno nasilje i druge oblike nasilja, a sve to stalno podstiču tradicionalni načini razmišljanja. Nedostatak ekonomske nezavisnosti prisiljava mnoge žene da ostanu u vezama zasnovanim na nasilju. Ukoliko muškarac ukine ženi pravo na izvršavanje porodičnih obaveza, i to može da bude oblik nasilja i prisile. Ovakvi oblici nasilja ugrožavaju zdravlje žena i umanjuju im mogućnosti da učestvuju u porodičnom i javnom životu na ravnopravnim osnovama.

POSEBNE PREPORUKE

24. U svetlu ovih komentara, Komitet za eliminaciju diskriminacije žena preporučuje da:

- a) Države potpisnice treba da preduzmu odgovarajuće delotvorne mere kako bi se savladali svi oblici nasilja zasnovanog na razlici polova, bez obzira na to da li su izvršeni javno ili privatno;
- b) Države potpisnice treba da obezbede da zakoni protiv nasilja i zlostavljanja u porodici, silovanja, seksualnog napastvovanja i drugih vidova nasilja zasnovanog na razlici polova pruže odgovarajuću zaštitu svim ženama, i da poštuju njihovo dostojanstvo i integritet njihove ličnosti. Žrtvama treba obezbediti odgovarajuće službe zaštite i podrške. Zaposleni u sudstvu i policiji treba da budu obučeni tako da uviđaju sav značaj i posledice razlike među polovima; ovakvo obučavanje je od suštinskog značaja za sprovođenje Konvencije;
- c) Države potpisnice treba da podstiču objavljivanje statističkih izveštaja i rezultata istraživanja o razmerama, uzrocima i posledicama nasilja, kao i o delotvornosti mera za sprečavanje nasilja;
- d) Treba preduzeti delotvorne mere kako bi se obezbedilo da mediji poštuju žene i da propagiraju to poštovanje;
- e) Države potpisnice u svojim izveštajima treba da odrede prirodu i rasprostranjenost stavova, običaja i postupaka koji podstiču nasilje prema ženama, i da odrede koje vrste nasilja nastaju iz njih. Treba da izveste o tome kakve su mere preduzele da savladaju to nasilje, i kakvo je dejstvo ovih mera;
- f) Treba preduzeti delotvorne mere kako bi se prevazišli ovakvi stavovi i postupci. Države treba da uvedu programe obrazovanja i informisanja javnosti koji će pomoći da se iskorene predrasude koje onemogućavaju ravnopravan status žena (preporuka br. 3, 1987.);
- g) Posebne preventivne i kaznene mere su neophodne kako bi se suzbila trgovina ženama i seksualno iskorišćavanje;
- h) Države potpisnice treba da opišu u svojim izveštajima razmere svih ovih problema i mere, uključujući kazne, preventivne mere i pomoć u oporavku, koje su preduzete da bi se zaštitile žene koje se bave prostitucijom ili koje su žrtve trgovine ženama ili drugih oblika seksualnog iskorišćavanja. Delotvornost ovih mera, takođe, treba da se opiše;
- i) Treba da se obezbede delotvorne procedure za žalbu i pomoć, uključujući i obeštećenje;
- j) Države potpisnice treba da u svoje izveštaje uključe informacije o seksualnom uznemiravanju, i o merama preduzetim da bi se žene zaštitile od seksualnog uznemiravanja i drugih oblika nasilja ili prisile na radnom mestu;

- k) Države potpisnice treba da organizuju službe za pomoć žrtvama nasilja u porodici, žrtvama silovanja, seksualnog napastvovanja i drugih oblika nasilja znanog na razlici polova, koje bi trebalo da uključuju utočišta, posebno obučene zdravstvene radnike, rehabilitaciju i pružanje saveta;
- l) Države potpisnice treba da preduzmu mere kako bi iskorenile pomenute postupke i treba da vode računa o preporuci Komiteta u vezi sa obrezivanjem žena (preporuka br. 14) kada izveštavaju o pitanjima zdravstva;
- m) Države potpisnice treba da obezbede preduzimanje mera za sprečavanje prisile rađanja i reprodukcije, i da se postaraju da žene ne budu prinuđene da zatraže takve opasne medicinske zahvate kao što je nelegalni abortus zato što ne postoje odgovarajuće usluge za kontrolu rađanja;
- n) Države potpisnice treba da, u svojim izveštajima, navedu razmere ovih problema i da ukažu na mere koje su preduzele i na efekte tih mera;
- o) Države potpisnice treba da se postaraju da službe za pomoć žrtvama nasilja budu dostupne seoskim ženama i da obezbede posebne službe za izolovane zajednice tamo gde je to potrebno;
- p) Mere za zaštitu od nasilja treba da uključuju mogućnost obučavanja i zapošljavanja radnika u domaćinstvu, kao i nadgledanje uslova njihovog zapošljavanja;
- q) Države potpisnice treba da izveštavaju o ugroženosti žena na selu, obimu i prirodi nasilja i zlostavljanja kojima su izložene, njihovim potrebama za službama pomoći i drugim službama, dostupnosti tih službi i delotvornosti mera za suzbijanje nasilja;
- r) Mere neophodne za suzbijanje nasilja u porodici trebalo bi da obuhvataju:
- i) Zakonske kazne gde je to neophodno i civilnu pomoć u slučaju nasilja u kući;
 - ii) Zakone koji neće prihvatati odbranu povređene časti u slučaju napada ili ubistva člana porodice;
 - iii) Službe koje će se starati o bezbednosti žrtava nasilja u porodici, koje treba da uključuju utočišta i programe savetovanja i rehabilitacije;
 - iv) Programe rehabilitacije za počinioce nasilja u kući;

- v) Službe pomoći za porodice u kojima su se pojavili slučajevi incesta ili seksualnog zlostavljanja;
- s) Države potpisnice treba da izveštavaju o razmerama nasilja i seksualnih zlostavljanja u kući i o preduzetim preventivnim i kaznenim merama i merama pomoći;
- t) Države potpisnice treba da preduzmu sve zakonske i druge mere neophodne za obezbeđivanje delotvorne zaštite žena od nasilja zasnovanog na razlici polova, uključujući između ostalog:
 - i) Delotvorne zakonske mere, uključujući kaznene mere, civilnu pomoć i obeštećenje, kako bi žene bile zaštićene od svih oblika nasilja, uključujući nasilje i zlostavljanje u porodici, seksualno napastvovanje i seksualno uznemiravanje na javnom mestu;
 - ii) Preventivne mere, uključujući programe obrazovanja i informisanja javnosti koji će promeniti stavove prema ulozi i položaju muškaraca i žena;
 - iii) Mere zaštite, uključujući utočišta, pružanje saveta, službe rehabilitacije i podrške ženama žrtvama ili potencijalnim žrtvama nasilja;
- u) Države potpisnice treba da izveštavaju o svim oblicima nasilja zasnovanog na razlici polova i njihovi izveštaji treba da sadrže podatke o pojavljivanju svakog pojedinačnog oblika nasilja, kao i o posledicama koje takvo nasilje ostavlja na žene;
- v) Izveštaji država članica treba da sadrže informacije o zakonskim i preventivnim merama i merama zaštite koje su preduzete u borbi sa nasiljem nad ženama i o delotvornosti tih mera.

Deklaracija o eliminaciji nasilja prema ženama¹

Generalna skupština,

Uočavajući hitnost potrebe opšte primene prema ženama prava i načela u pogledu jednakosti, sigurnosti, slobode, integriteta i dostojanstva svih ženskih ljudskih bića,

Podvlačeći da su ta prava sadržana u međunarodnim instrumentima, uključujući, inter alia, Univerzalnu Deklaraciju o ljudskim pravima, Međunarodnu Konvenciju o građanskim i političkim pravima, Međunarodnu Konvenciju o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima, Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama, i Konvenciju protiv mučenja i drugih surovih i degradirajućih postupaka i kažnjavanja,

Priznajući da bi efektivno sprovođenje Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama doprinelo eliminaciji nasilja prema ženama i da će ova Deklaracija ojačati i dopuniti taj proces,

Smatrajući da je nasilje prema ženama prepreka u postizanju jednakosti, razvitka i mira, kao što je priznato u najrobijskoj strategiji za unapređenje položaja žena, koja je preporučivala komplet mera za borbu protiv nasilja

1. Generalna skupština je usvojila ovu Deklaraciju u decembru 1993. Prevod sa engleskog Zorica Mršević

prema ženama, kao i punu primenu Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama,

Potvrđujući da nasilje prema ženama krši, ugrožava i poništava korišćenje ljudskih prava i osnovnih sloboda od strane žena, i svesni postojanja dugog perioda propuštanja da se zaštite i unaprede ta prava i slobode u odnosu na nasilje prema ženama,

Priznajući da nasilje prema ženama predstavlja manifestaciju istorijski nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena, što je vodilo u dominaciju nad i diskriminaciju prema ženama od strane muškaraca i sprečavanju njihovog punog razvitka, i da je nasilje prema ženama jedan od suštinskih društvenih mehanizama koji žene prinudno stavlja u podređen položaj u poređenju sa muškarcima,

Smatrajući da su neke grupe žena, kao one koje pripadaju manjinskim grupama, urođeničke žene, žene izbeglice, migrantkinje, žene koje žive u seoskim ili udaljenim zajednicama, siromašne žene, žene u zatvorskim ili sličnim institucijama, ženska deca, žene sa nedostacima, starije žene i žene u situaciji oružanog sukoba, posebno izložene nasilju,

Podsećajući da Rezolucija Ekonomskog i društvenog saveta 1990/15 od 24. maja 1990. u aneksu, *inter alia* priznaje da je nasilje prema ženama u porodici i društvu rašireno kao i da se postiže preko imovinskih, klasnih i kulturnih granica na koje se mora odgovoriti hitnim i efikasnim merama za eliminaciju njegove pojave.

Podsećajući dalje na Rezoluciju Ekonomskog i društvenog saveta 1991/18 od 30. maja 1991, koja *inter alia* preporučuje razvitak mreže za stvaranje međunarodnog instrumenta koji bi se eksplicitno odnosio na nasilje protiv žena,

Pozdravljajući sa dobrodošlicom ulogu koju ima ženski pokret u podsticanju porasta pažnje na prirodu, ozbiljnost i proširenost problema nasilja prema ženama,

Alarmirani time da su mogućnosti žena da postignu pravnu, društvenu, političku i ekonomsku jednakost u društvu ograničene, *inter alia* i nastavljanjem i endemičnošću nasilja,

Uvereni da u svetlu gore rečenog postoji potreba za: (a) jasnom i sveobuhvatnom definicijom nasilja prema ženama; (b) jasno utvrđenim pravima koja treba da se primene da bi se osigurala eliminacija nasilja prema ženama u svim njegovim oblicima; (c) rešenost država u pogledu prihvaćenih odgovornosti; i (d) rešenost međunarodne zajednice u njenoj širini da eliminiše nasilje prema ženama.

1. Svečano se proglašava ova Deklaracija i podstiču se napori da ona postane opštepoznata i poštovana.

Član 1.

U cilju ove Deklaracije, temin „nasilje prema ženama” znači svaki akt polno zasnovanog nasilja koji rezultira ili može da ima za rezultat fizičku, seksualnu ili psihičku štetu ili patnje žena, uključujući pretnje takvim aktima, ograničenje ili proizvoljno lišavanje slobode, bez obzira da li proizlazi iz javnog ili privatnog života.

Član 2.

Nasilje prema ženama će biti shvaćeno da se odnosi na sledeće oblike, ali takođe da nije ograničeno na njih:

- (a) Fizičko, seksualno i psihološko nasilje koje se javlja u porodici, uključujući batinanje, seksualnu zloupotrebu ženske dece u domaćinstvu, nasilje vezano za miraz, bračno silovanje, žensko genitalno sakaćenje i druge tradicionalne prakse štetne za žene, nebračno nasilje i nasilje povezano sa eksploatacijom;
- (b) Fizičko, seksualno i psihološko nasilje koje se dešava u okvirima opšte zajednice, uključujući silovanje, seksualnu zloupotrebu, seksualno iznuđivanje i ponižavajući rad, u obrazovnim ustanovama i na drugim mestima, promet ženama i prisilnu prostituciju;
- (c) Fizičko, seksualno i psihološko nasilje učinjeno ili oprosteno od strane države, ma gde da se desilo.

Član 3.

Žene su ovlašćene na jednako uživanje i zaštitu svih ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili svim ostalim poljima. Ta prava uključuju, *inter alia*:

- (a) Pravo na život;²
- (b) Pravo na jednakost;³

2. Univerzalna Deklaracija o ljudskim pravima, član 3; Međunarodna Konvencija o građanskim i političkim pravima, član 6.

3. Međunarodna Konvencija o građanskim i političkim pravima, član 26.

- (c) Pravo na ličnu slobodu i sigurnost;⁴
- (d) Pravo na jednaku pravnu zaštitu;⁵
- (e) Pravo na zaštitu od svih oblika diskriminacije;⁶
- (f) Pravo na najviši dostupni nivo fizičkog i mentalnog zdravlja;⁷
- (g) Pravo na uslove rada koji su pravedni i u korist žena;⁸
- (h) Pravo da se ne bude podvrgnut mučenju, ili drugim surovim, nehumanim ili degradirajućim postupcima ili kažnjavanju.⁹

Član 4.

Države treba da osude nasilje prema ženama i ne treba pri tom da se pozivaju ni na kakve običaje, tradiciju, religijska ili druga mišljenja da bi izbegle svoje obaveze u pogledu njegove eliminacije. Države treba da primene bez odlaganja sva odgovarajuća sredstva u politici eliminacije nasilja prema ženama i, konačno, treba:

- (a) Da razmotre, gde to još nije urađeno, ratifikaciju ili prihvatanje Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama, ili da povuku sve rezerve na tu Konvenciju;
- (b) Da se uzdrže od angažovanja u nasilju prema ženama;
- (c) Da izvrše odgovarajuće mere radi sprečavanja, vođenja istrage i u saglasnosti sa nacionalnim zakonodavstvom, kazne dela nasilja prema ženama, bilo da su te radnje učinjene od strane države ili privatnih lica;
- (d) Da unaprede kaznene, građanske, radne i administrativne sankcije u domaćem zakonodavstvu radi kažnjavanja i nadoknade štete učinjene ženama koje su podvrgnute nasilju; ženama koje su podvrgnute nasilju treba da bude obezbeđen pristup pravosudnim mehanizmima kao i pravedni i efikasni pravni lekovi za nadoknadu štete koju su pretrpele, kao što je predviđeno nacionalnim zakonodav-

4. Univerzalna Deklaracija o ljudskim pravima, član 3; i Međunarodna Konvencija o građanskim i političkim pravima, član 9.

5. Međunarodna Konvencija o građanskim i političkim pravima, član 26.

6. Međunarodna Konvencija o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima, član 12.

7. Ibid.

8. Univerzalna Deklaracija o ljudskim pravima, član 23; i Međunarodna Konvencija o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima, član 6 i 7.

9. Univerzalna Deklaracija o ljudskim pravima, član 5; Međunarodna Konvencija o građanskim i političkim pravima, član 7; i Konvencija protiv mučenja i drugih surovih, neljudskih ili degradirajućih postupaka ili kažnjavanja.

stvom. Države treba, takođe, da informišu žene o njihovim pravima da traže nadoknadu kroz pravosudne mehanizme;

- (e) Da razmotre mogućnosti razvitka nacionalnih planova aktivnosti radi unapređenja zaštite žena od svih oblika nasilja ili da uključe odredbe u istom cilju kod planova koji već postoje, uzimajući u obzir kada je to odgovarajuće, saradnju koja se može obezbediti sa nevladinim organizacijama, posebno one čija je delatnost iz te oblasti;
- (f) Da razviju na sveobuhvatan način, preventivne pristupe i sve takve mere pravne, političke, administrativne i kulturne prirode koje unapređuju zaštitu žena protiv svih oblika nasilja, i obezbede da se ne desi ponovna viktimizacija žena kao rezultat polno nesenzibilnih zakona, prisilnih mera i drugih intervencija;
- (g) Da rade na pribavljanju maksimalno primenljivih, u smislu pristupačnosti, sredstava, i gde je potrebno u okvirima međunarodne saradničke mreže, da žene podvrgnute nasilju, a gde je to potrebno i njihova deca imaju specijalističku negu, kao što je rehabilitacija, pomoć u nezi dece i njihovom izdržavanju, tretmane, savetovanje, zdravstvene i socijalne službe, pogodnosti i programe, kao i pomoćne strukture, i treba da preduzmu sve druge odgovarajuće mere da unaprede njihovu sigurnost i fizičku i psihološku rehabilitaciju;
- (h) Da uključe u vladine budžete sredstva za svoje aktivnosti usmerene ka eliminaciji nasilja prema ženama;
- (i) Da preduzmu mere da obezbede da službena lica za primenu prinude i javni službenici odgovorni za primenu politike prevencije, istrage i kažnjavanja nasilja prema ženama, budu adekvatno obučeni i senzibilisani u pogledu potreba žena;
- (j) Da usvoje odgovarajuće mere, posebno u oblasti obrazovanja, radi promene društvenih i kulturnih modela ponašanja muškaraca i žena radi eliminacije predrasuda, običaja i svih drugih praksi baziranih na ideji inferiornosti ili superiornosti bilo kog od polova kao i na stereotipnim ulogama muškaraca i žena;
- (k) Da unaprede istraživanja, prikupljanje podataka statistike, koja se posebno odnosi na domaće nasilje, u odnosu na preovladavanje drugih oblika nasilja prema ženama i da ohrabre istraživanje njihovih uzroka, prirode, ozbiljnosti i posledice nasilja nad ženama, kao i efikasnost primenjenih mera u smislu prevencije i nadoknade nastale štete usled nasilja; ti statistički rezultati i nalazi istraživanja će biti učinjeni javnim;

- (l) Da usvoje mere usmerene ka eliminaciji nasilja prema ženama koje su posebno osetljive na nasilje;
- (m) Da uključe u podnetim izveštajima kao što se zahteva shodno relevantnim instrumentima o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija, informacije koje se odnose na nasilje prema ženama i mere za primenu ove Deklaracije;
- (n) Da ohrabre unapređenje odgovarajućih smernica radi pomoći primene principa ustanovljenih ovom Deklaracijom;
- (o) Da priznaju važnost uloge ženskih pokreta i nevladinih organizacija širom sveta u podizanju svesti o problemu nasilja prema ženama i njegovom ublažavanju;
- (p) Da omoguće i olakšaju rad ženskog pokreta i nevladinih organizacija kao i da sarađuju sa njima na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou;
- (q) Da ohrabre međuvladine regionalne organizacije u kojima su članovi radi uključivanja eliminacije nasilja prema ženama u svoje programe gde je to moguće.

Član 5.

Organi i specijalizovane agencije sistema Ujedinjenih nacija treba, u okviru svojih očekivanih polja delatnosti, da doprinesu priznavanju i realizaciji ovih prava i principa ustanovljenih u ovoj Deklaraciji, a do toga treba da između ostalog:

- (a) Stimulišu međunarodnu i regionalnu saradnju u pogledu definisanja regionalnih strategija za borbu protiv nasilja, razmene iskustava i finansijskih programa koji se odnose na eliminisanje nasilja prema ženama;
- (b) Da uvedu sastanke i seminare sa ciljem stvaranja i podizanja svesti među svim ljudima u pogledu problema eliminacije nasilja prema ženama;
- (c) Da stimulišu saradnju i razmenu iskustava u okvirima sistema Ujedinjenih nacija između tela koja se bave ugovorima o ljudskim pravima da bi efikasno mogli da odgovore problematici;
- (d) Da uključe u analize o društvenim trendovima i problemima urađene od strane tela i organa sistema Ujedinjenih nacija u vidu periodičnih izveštaja o svetskoj društvenoj situaciji, i ispitivanje trendova u pogledu nasilja prema ženama;

- (e) Da podstaknu koordinaciju između organizacija i tela u okviru sistema Ujedinjenih nacija da bi se teme nasilja nad ženama uključile u tekuće programe, sa naročitim osvrtom na posebno osetljive grupe žena.
- (f) Da unaprede formulisanje smernica ili uputstava koja se odnose na nasilje prema ženama, uzimajući u obzir ovde pomenute mere;
- (g) Da razmatraju problem eliminisanja nasilja prema ženama kao odgovarajući u ispunjenju svojih ovlašćenja zajedno sa poštovanjem primene instrumenata ljudskih prava;
- (h) Da sarađuju sa nevladinim organizacijama u pogledu nasilja prema ženama.

Član 6.

Ništa u ovoj Deklaraciji neće imati uticaja na bilo koju odredbu koja je bolje koncipirana za borbu protiv nasilja prema ženama, a koja može biti sadržana u zakonodavstvu država ili bilo kojoj međunarodnoj konvenciji, ugovoru ili instrumentu na snazi u nekoj državi.

Pekinška deklaracija i Platforma za akciju¹

1. Mi, vlade učesnice Četvrte svetske konferencije o ženama,
2. Okupljene ovde u Pekingu u septembru 1995. g., u godini pedesete godišnjice osnivanja Ujedinjenih nacija,
3. Odlučne da unapredimo ciljeve jednakosti, razvoja i mira u korist svih žena u svetu i u interesu celog čovečanstva,
4. Poštujući glasove svih žena u svetu i uzimajući u obzir različitost žena i njihovih uloga i prilika u kojima se nalaze, iskazujući počast ženama koje su popločale put i inspirisane nadom koju sobom nosi omladina sveta,
5. Svesne da je status žena bio poboljšan u nekim važnim aspektima tokom prethodne decenije, ali da je taj napredak bio neravnomeran, da još postoje nejednakosti između muškaraca i žena, kao i velike prepreke, što sve ima ozbiljne posledice po dobrobit svih ljudi,
6. Svesne, takođe, da ovu situaciju dalje pogoršava rastuće siromaštvo koje ima negativan uticaj na život većine svetskog stanovništva, a posebno žena i dece, a koje nastaje kako iz pojedinačnih državnih tako i međunarodnih uzroka,

1. Preuzeto iz „Pekinška deklaracija i Platforma za akciju”, str. 1–7. i 69–81. Četvrta svjetska konferencija o ženama, 15. septembar 1995, OEBS - Odjel za administraciju, Sarajevo 1999. Prevod s engleskog Branka Radmanović

7. Bezrezervno se posvećujemo radu na rešavanju ovih ograničenja i prepreka, time ubrzavajući i poboljšavajući napredak i jačanje položaja žena širom sveta, saglasne u tome da ovo zahteva hitnu akciju u duhu odlučnosti, nade, saradnje i solidarnosti, kako sada tako i onih koje će nas voditi u naredni vek.

Ponovo potvrđujemo naše zalaganje za:

8. Jednakost prava i urođenog ljudskog dostojanstva žena i muškaraca, kao i druge ciljeve i principe date u Povelji Ujedinjenih nacija, Opštoj deklaraciji o ljudskim pravima i drugim međunarodnim instrumentima u vezi sa ljudskim pravima, posebno Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena i Konvenciji o pravima deteta, kao i Deklaraciji o eliminaciji nasilja nad ženama i Deklaraciji o pravu na razvoj;
9. Obezbeđenje pune implementacije ljudskih prava žena i ženske dece kao neotuđivog, nedeljivog i sastavnog dela svih ljudskih prava i osnovnih sloboda;
10. Dalje nadograđivanje na osnovu konsenzusa i napretka postignutog na prethodnim konferencijama i samitima Ujedinjenih nacija – o ženama u Najrobiju 1985. g., o deci u Njujorku 1990. g., o zaštiti okoline i razvoju u Rio de Ženeiru 1992. g., o ljudskim pravima u Beču 1993. g., o stanovništvu i razvoju u Kairu 1994. g., te o društvenom razvoju u Kopenhagenu 1995. godine, sa ciljem postizanja jednakosti, razvoja i mira;
11. Postizanje potpune i efikasne implementacije budućih strategija u vezi sa unapređenjem žena, iz Najrobija;
12. Davanje većih ovlašćenja i napredovanje žena, uključujući i pravo na slobodu misli, savesti, veroispovesti i uverenja, što doprinosi moralnim, etičkim, duhovnim i intelektualnim potrebama žena i muškaraca, pojedinačno ili u zajednici sa drugima, time im garantujući mogućnost ostvarenja njihovih punih potencijala u društvu i oblikovanja njihovih života u skladu sa njihovim vlastitim aspiracijama.

Uverene smo da:

13. je davanje većih ovlašćenja ženama i njihovo puno učešće na osnovi jednakosti u svim sferama društva, uključujući u učešće u procesu donošenja odluka i strukturama vlasti, od osnovne važnosti za postizanje jednakosti, razvoja i mira;

14. su ženska prava ljudska prava;
15. su jednaka prava, mogućnosti i pristup sredstvima, ravnopravna podjela odgovornosti za porodicu na muškarce i žene, kao i skladno partnerstvo između njih, od presudne važnosti za njihovu dobrobit i dobrobit njihovih porodica, kao i za učvršćivanje demokratije;
16. iskorenjivanje siromaštva putem održivog ekonomskog razvoja, društvenog razvoja, zaštite okoline i društvene pravde zahteva učešće žena u ekonomskom i društvenom razvoju, jednakost mogućnosti i potpuno i ravnopravno učešće žena i muškaraca kao nosilaca i korisnika održivog razvoja okrenutog čoveku;
17. su izričito priznanje i potvrda prava svih žena da vladaju svim aspektima svoga zdravlja, posebno svojom vlastitom plodnošću, od osnovne važnosti za jačanje njihove uloge u društvu;
18. je mir na lokalnom, državnom, regionalnom i globalnom nivou moguće postići i da je on neodvojivo povezan sa napretkom žena, koje su osnovna snaga u preuzimanju vodeće uloge u rešavanju konflikata i unapređenju trajnog mira na svim nivoima;
19. je od bitne važnosti sačiniti, implementirati i pratiti, uz puno učešće žena, efikasne, efektivne i međusobno potkrepljujuće politike i programe koji vode računa o pitanju pola, uključujući i razvojne politike i programe, na svim nivoima, kojima će se podupirati veća kvalifikovanost i napredak žena;
20. je učešće i doprinos svih faktora građanskog društva, posebno ženskih grupa i mreža te drugih nevladinih organizacija i organizacija u okviru lokalne zajednice, uz puno poštovanje njihove autonomije, u saradnji sa vladama, važno za efikasnu implementaciju i dalju primenu Akcione platforme;
21. primena Akcione platforme zahteva predan angažman vlada i međunarodne zajednice. Obavezujući se na državnom i međunarodnom planu na akciju, uključujući i obaveze preuzete na Konferenciji, vlade i međunarodna zajednica priznaju da postoji potreba za preduzimanjem prioritetne akcije na podizanju sposobnosti i napretku žena.

Mi smo odlučni da:

22. pojačamo napore i akcije usmerene ka postizanju budućih strategija iz Najrobija u vezi sa unapređenjem žena do kraja ovog veka;
23. obezbedimo ženama i ženskoj deci potpuno uživanje svih ljudskih pra-

va i osnovnih sloboda i preduzmemo efikasnu akciju protiv kršenja ovih prava i sloboda;

24. poduzmemo sve neophodne mere na eliminaciji svih oblika diskriminacije žena i ženske dece i otklonimo sve prepreke na putu postizanja jednakosti polova i unapređenja i podizanja sposobnosti žena;
25. podstaknemo muškarce da potpuno učestvuju u svim akcijama koje za cilj imaju jednakost;
26. promovišemo ekonomsku nezavisnost žena, uključujući i njihovo zapošljavanje, te da iskorenimo stalni i narastajući teret siromaštva koji leži na ženama tako što ćemo raditi na rešavanju strukturnih uzroka siromaštva putem promena u ekonomskim strukturama, obezbeđujući ravnopravan pristup proizvodnim resursima, poslovnim mogućnostima i javnim službama svim ženama, uključujući i žene sa sela, kao vitalnim faktorima razvoja;
27. promovišemo čoveku okrenut održivi razvoj, uključujući i održivi privredni rast, obezbeđenjem osnovnog obrazovanja, stalnog obrazovanja, opismenjavanja i obučavanja, te primarne zdravstvene zaštite ženskoj deci i ženama;
28. preduzimamo pozitivne korake ka obezbeđenju mira potrebnog za napredak žena, te, shvatajući vodeću ulogu koju su žene imale u mirovnom pokretu, aktivno radimo na opštem i potpunom razoružanju pod strogom i efikasnom međunarodnom kontrolom, te da podržimo pregovore o neodložnom zaključivanju opšteg sveobuhvatnog sporazuma o zabrani nuklearnih proba koji bi bio multilateralan i efikasan, a koji bi doprineo nuklearnom razoružanju i sprečavanju širenja nuklearnog oružja u svim vidovima;
29. sprečavamo i uklanjamo sve oblike nasilja nad ženama i ženskom decom;
30. obezbedimo ravnopravan pristup i jednak tretman žena i muškaraca u obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti, te da unapređujemo polno zdravlje i reproduktivne sposobnosti kao i obrazovanje žena u vezi s tim;
31. promovišemo i štitimo sva ljudska prava žena i ženske dece;
32. intenziviramo rad na obezbeđenju ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda svim ženama i ženskoj deci suočenim sa višestrukim preprekama u osposobljavanju i napretku zbog faktora kao što su njihova rasna pripadnost, životna dob, jezik, nacionalnost, kultura, veroispovest, ili invalidnost, ili pripadnost domorodačkom narodu;

33. obezbedimo poštovanje svih međunarodnih zakona, uključujući i humanitarno pravo, u cilju posebne zaštite žena i ženske dece;
34. razvijamo potencijale ženske dece i žena svih uzrasta do najvišeg stepena i obezbeđujemo njihovo potpuno i ravnopravno učešće u izgradnji boljeg sveta za sve, te da pojačamo njihovu ulogu u procesu razvoja.

Mi smo odlučni da:

35. obezbedimo ženama ravnopravan pristup privrednim resursima, uključujući posedovanje zemljišta, kredite, nauku i tehnologiju, profesionalno obrazovanje, informacije, komunikacije i tržišta, kao sredstva kojima se pospešuje napredak i osposobljavanje žena i ženske dece, pri čemu je tu uključen i razvoj njihovih mogućnosti da uživaju u dobiti ravnopravnog pristupa ovim resursima, između ostalog i putem međunarodne saradnje;
36. obezbedimo uspeh Akcione platforme, što će zahtevati čvrsto preuzimanje obaveza od strane vlada, međunarodnih organizacija i institucija na svim nivoima. Duboko smo uvereni da su ekonomski razvoj, društveni razvoj i zaštita okoline međusobno zavisne i međusobno potkrepljujuće komponente održivog razvoja, predstavljajući okvir za naše napore u postizanju višeg kvaliteta života za sve ljude. Pravičan društveni razvoj, koji uzima u obzir povećanje sposobnosti siromašnih, posebno žena koje žive u siromaštvu, da koriste resurse svoje okoline na održivi način, predstavlja nužnu osnovu održivog razvoja. Mi smo, takođe, svesni činjenice da je održivi, široko zasnovani ekonomski rast u kontekstu održivog razvoja neophodan za održavanje društvenog razvoja i društvene pravde. Da bi Akciona platforma bila uspešna biće potrebna, takođe, i adekvatna mobilizacija resursa na državnom i međunarodnom nivou, kao i novi i dodatni resursi dati zemljama u razvoju putem raspoloživih mehanizama za finansiranje, uključujući i multilateralne, bilateralne i privatne izvore namenjene poboljšanju položaja žena; finansijske resurse u cilju jačanja kapaciteta državnih, podregionalnih, regionalnih i međunarodnih institucija; predan angažman na ljudskim pravima, jednakim odgovornostima i jednakim mogućnostima i ravnopravnom učešću žena i muškaraca u svim državnim, regionalnim i međunarodnim telima i procesima odlučivanja; te uspostavljanje ili jačanje mehanizama na svim nivoima za ustanovljavanje odgovornosti pred ženama sveta;
37. obezbedimo uspeh Akcione platforme i u zemljama čije su privrede u tranziciji, što će zahtevati stalnu međunarodnu saradnju i pomoć.

38. mi ovim usvajamo i obavezujemo se kao vlade, da ćemo primenjivati Akcionu platformu koja sledi, obezbeđujući pri tom da pitanje jednakosti polova bude izraženo u svim našim politikama i programima. Pozivamo sistem Ujedinjenih nacija, regionalne i međunarodne finansijske institucije, druge relevantne regionalne i međunarodne institucije i sve žene i muškarce, kao i nevladine organizacije, uz puno poštovanje njihove autonomnosti, kao i sve sektore građanskog društva da se, u saradnji sa vladama, predano angažuju i doprinesu implementaciji ove Akcione platforme.

D. NASILJE NAD ŽENAMA

112. Nasilje nad ženama je prepreka postizanju ciljeva jednakosti, razvoja i mira. Nasilje nad ženama i krši i ugrožava i poništava uživanje ljudskih prava i osnovnih sloboda žena. Dugogodišnje propuštanje da se zaštite i promovišu ta prava i slobode u slučaju nasilja nad ženama je tema zabrinutosti svih država i treba raditi na njegovom rešavanju. Poznavanje njegovih uzroka i posledica, kao i njegove učestalosti i mera njegovog suzbijanja, veoma su unapređeni od Konferencije u Najrobiju. U svim društvima, u većoj ili manjoj meri, žene i ženska deca su izložene fizičkom, polnom i psihološkom zlostavljanju koje prelazi granice prihoda, klasa i kultura. Nizak društveni i ekonomski status žena može biti i razlog i posledica nasilja nad ženama.

113. Izraz „nasilje nad ženama” označava svaki akt nasilja zasnovan na polnim razlikama koji dovodi, ili će verovatno dovesti, do psihičkog, fizičkog ili polnog ugrožavanja ili patnje žena, uključujući i pretnje takvim aktima, prisilu ili samovoljno oduzimanje slobode, bilo da se to dešava u javnom ili privatnom životu. Shodno tome, nasilje nad ženama obuhvata, ali ne i samo, sledeće:

(a) fizičko, seksualno i psihološko nasilje do kog dolazi u porodici, uključujući tuču, seksualno zlostavljanje ženske dece u domaćinstvu, nasilje u vezi sa mirazom, bračno silovanje, odsecanje ženskih genitalija i druge tradicionalne postupke koji škode ženama, nasilje koje ne dolazi od bračnog druga i nasilje u vezi sa eksploatacijom;

(b) fizičko, seksualno i psihološko nasilje do kog dolazi u široj zajednici, uključujući silovanje, seksualno zlostavljanje, seksualno maltretiranje i zaplašivanje na poslu, u obrazovnim institucijama i na

drugim mestima, trgovanje ženama i prisilnu prostituciju;

(c) fizičko, seksualno i psihološko nasilje počinjeno ili prećutno odobravano od strane države, gde god da do njega dolazi.

114. Drugi akti nasilja nad ženama obuhvataju nasilje nad ljudskim pravima žena u situacijama oružanog sukoba, posebno ubistvo, sistematsko silovanje, seksualno ropstvo i nasilna trudnoća.
115. Akti nasilja nad ženama, takođe, obuhvataju nasilnu sterilizaciju i nasilni prekid trudnoće, nasilno korišćenje kontraceptivnih sredstava, ubijanje ženske dece i prenatalni izbor pola.
116. Neke grupe žena, kao što su žene koje pripadaju manjinama, domorodačke žene, žene izbeglice, migranti, uključujući i zaposlene žene migrante, žene koje žive u siromaštvu u seoskim i udaljenim sredinama, žene bez sredstava za egzistenciju, žene u institucijama ili u zatvoru, ženska deca, invalidne žene, starije žene, žene izmeštena lica, žene povratnici, žene koje žive u siromaštvu i žene u situacijama oružanih sukoba, strane okupacije, rata i agresije, građanskog rata, terorizma, uključujući i uzimanje talaca, takođe su veoma ugrožene nasiljem.
117. Akti pretnje nasiljem, bilo da se dešavaju kod kuće ili u zajednici, ili da ih čini ili prećutno odobrava država, unose strah i nesigurnost u živote žena i predstavljaju prepreku za postizanje jednakosti i za razvoj i mir. Strah od nasilja, uključujući i maltretiranje, stalno je ograničenje mobilnosti žene i ograničava njen pristup resursima i osnovnim radnim zadacima. Visoki društveni, zdravstveni i ekonomski troškovi za pojedinca i društvo povezuju se sa nasiljem nad ženama. Nasilje nad ženama je jedan od osnovnih društvenih mehanizama kojima se žene prisiljavaju da budu u podređenoj poziciji u odnosu na muškarce. U mnogim slučajevima, nasilje nad ženama i ženskom decom se dešava u porodici ili u okviru domaćinstva, gde se nasilje često toleriše. Zanemarivanje, fizičko i seksualno zlostavljanje, te silovanje ženske dece i žena od strane članova porodice i drugih članova domaćinstva, kao i pojave zlostavljanja od strane bračnog druga i drugih lica, često se ne prijavljuju i zato su teški za uočavanje. Čak i kad se takvo nasilje prijavi, često izostaje zaštita žrtve ili kažnjavanje počinitelaca.
118. Nasilje nad ženama je manifestacija istorijski nejednakog odnosa snaga između muškaraca i žena, koji su doveli do dominacije i diskriminacije nad ženama od strane muškaraca i do sprečavanja potpunog napretka žena. Nasilje nad ženama tokom njihovog životnog ciklusa u biti proizlazi iz kulturnih uzoraka ponašanja, posebno iz

štetnih posledica određenih tradicionalnih i uobičajenih postupaka i svi akti ekstremizma u vezi sa rasom, polom, jezikom ili religijom, koji obnavljaju niži status, su se shodno primenjivali na ženu u porodici, na radnom mestu, u zajednici i društvu. Nasilje nad ženama je pogoršano društvenim pritiscima, posebno sramotom od objavljivanja pojedinih dela koja su počinjena nad ženama; nedostatak pristupa žena pravnim informacijama, pomoći i zaštiti; nedostatak zakona kojima bi se efikasno zabranilo nasilje nad ženama; neuspeh u reformi postojećih zakona; neadekvatni naponi od strane javnih organa vlasti na unapređenju svesti i sprovođenju postojećih zakona; te odsustvo obrazovnih i drugih sredstava za rešavanje uzroka i posledica nasilja. Medijske slike nasilja nad ženama, posebno one koje prikazuju silovanje ili polno ropstvo, kao i korišćenje žena i devojaka kao seksualnih objekata, uključujući pornografiju, faktori su koji doprinose stalnom prevladavanju takvog nasilja, što negativno pogađa zajednicu u celini, posebno decu i omladinu.

119. Neophodno je i moguće je razraditi svestran i multidisciplinarn pristup izazovnom zadatku na promociji porodice, zajednice i države u kojoj nema nasilja nad ženama. Ravnopravnost, partnerstvo između žena i muškaraca i poštovanje ljudskog dostojanstva moraju prožimati sve faze procesa socijalizacije. Obrazovnim sistemima bi trebalo promovisati samopoštovanje, međusobno poštovanje, te saradnju između muškaraca i žena.
120. Nepostojanje adekvatnih podataka i statistike klasifikovane po polu o učestalosti nasilja otežava razradu programa i praćenje promena. Nedostatak adekvatne dokumentacije i istraživanja o nasilju u porodici, seksualnom maltretiranju i nasilju nad ženama i ženskom decom privatno i u javnosti, uključujući i radno mjesto, ometa napore na sačinjavanju konkretnih strategija intervencije. Iskustva u jednom broju zemalja pokazuju da se žene i muškarci mogu mobilisati u cilju prevazilaženja nasilja u svim njegovim oblicima i da se mogu preduzeti efikasne javne mere u cilju rešavanja i uzroka i posledica nasilja. Muške grupe koje se mobilisu za suzbijanje nasilja zasnovanog na polnim razlikama su neophodni saveznici za ove promene.
121. Žene mogu biti izložene nasilju koje čine lica na pozicijama vlasti i u konfliktnim i u nekonfliktnim situacijama. Obuka svih službenika humanitarnom pravu i ljudskim pravima i kažnjavanje počinitelja nasilnih dela nad ženama bi pomoglo u obezbeđenju da do tog nasilja ne dolazi na domak javnih službenika u koje bi žene trebalo da mogu da imaju poverenja, uključujući policajce i zatvorske službenike, te snage bezbednosti.

122. Efikasno suzbijanje trgovine ženama i ženskom decom u cilju seksualne trgovine je pitanje od hitne državne zabrinutosti. Implementacija Konvencije o suzbijanju trgovine licima i eksploatacije prostitucije drugih iz 1949. godine, kao i drugih relevantnih instrumenata, mora se revidirati i ojačati. Korišćenje žena u međunarodnoj prostituciji i trgovinskim mrežama je postao glavni fokus međunarodnog organizovanog zločina. Specijalni izvestilac Komisije za ljudska prava o nasilju nad ženama, koji je istraživao i ova dela kao dodatni uzrok kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda žena i ženske dece, pozvana je da radi na rešavanju, u sklopu svog mandata, i to hitno, pitanja međunarodne trgovine u svrhu seksualne trgovine, kao i pitanja prisilne prostitucije, silovanja, seksualnog zlostavljanja i seksualnog turizma. Žene i ženska deca koje su žrtve ove međunarodne trgovine su izložene povećanom riziku od daljeg nasilja, kao i neželjenoj trudnoći ili polno prenosivim infekcijama, uključujući infekciju HIV-om, tj. AIDS-om.
123. U radu na rešavanju problema nasilja nad ženama, vlade i drugi faktori bi trebalo da promovišu aktivnu i vidljivu politiku usmeravanja polne perspektive u svim politikama i programima tako da se pre donošenja odluka mogu načiniti analize o njihovom uticaju i na žene i na muškarce posebno.

Strateški cilj

D.1. Preduzeti integralne mere na sprečavanju i eliminaciji nasilja nad ženama

Akcije koje treba preduzeti

124. Od strane vlada:

- (a) Osuditi nasilje nad ženama i suzdržati se od pominjanja bilo kakvih uobičajenih, tradicionalnih ili verskih stavova u cilju izbegavanja svojih obaveza u smislu njegove eliminacije kako je postavljeno u Deklaraciji o eliminaciji nasilja nad ženama;
- (b) Suzdržavati se od angažovanja u nasilju nad ženama i iskazivati uobičajenu pažnju pri prevenciji, istrazi i, u skladu sa državnim zakonodavstvom, kažnjavanju za dela nasilja nad ženama, bilo da su to dela počinjena od strane države ili od strane pojedinca;
- (c) Sprovoditi i/ili primenjivati kaznene, građanske, radne ili administrativne sankcije u domaćem zakonodavstvu u cilju kažnjavanja i ispravljanja nepravdi načinjenih ženama i ženskoj deci koje su

izložene bilo kakvom obliku nasilja, bilo da je to u kući, na radnom mestu, u zajednici ili društvu;

- (d) Usvajati i/ili primenjivati i periodično revidirati i analizirati zakonodavstvo da bi se obezbedila njegova efikasnost u eliminaciji nasilja nad ženama, sa naglaskom na prevenciji nasilja i gonjenju počilaca; preduzeti mere na obezbeđenju zaštite žena izloženih nasilju, pristup pravičnim i efikasnim lekovima, uključujući i naknadu i kompenzaciju, rehabilitaciju žrtava, te rehabilitaciju počilaca;
- (e) Aktivno raditi na ratifikaciji i/ili implementaciji normi i instrumenata međunarodnih ljudskih prava onako kako se oni odnose na nasilje nad ženama, uključujući i one sadržane u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima, Međunarodnoj povelji o građanskim i političkim pravima, i Konvenciji protiv mučenja i drugog surovog, nehumanog i ponižavajućeg ponašanja ili kažnjavanja;
- (f) Implementirati Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama, uzimajući u obzir opštu preporuku br. 19, usvojenu od strane Komiteta za eliminaciju diskriminacije nad ženama na njegovoj jedanaestoj sednici;
- (g) Promovisati aktivnu i rodnu politiku usmeravanja rodne perspektive u svim politikama i programima vezanim za nasilje nad ženama; aktivno podsticati, podržavati i implementirati mere i programe koji za cilj imaju širenje znanja i razumevanja uzroka, posledica i mehanizama nasilja nad ženama kod onih koji su odgovorni za implementaciju tih politika, kao što su službenici organa unutrašnjih poslova, policijsko osoblje i sudski, zdravstveni i socijalni radnici, kao i oni koji rade na pitanjima manjina, migranata i izbeglica, te razrađivati strategije kojima će se obezbediti da ne dolazi do reviktimizacije žena žrtava nasilja zbog rodno neorijentisanih zakona ili sudske i policijske prakse;
- (h) Obezbeđivati ženama koje su izložene nasilju pristup mehanizmima pravde i, kako predviđa državno zakonodavstvo, na pravične i efikasnije lekove za štetu koju su pretrpele, i informisati žene o njihovim pravima kod traženja kompenzacije putem tih mehanizama;
- (i) Donositi i sprovoditi zakonodavstvo protiv počilaca postupaka i dela nasilja nad ženama, kao što je odsecanje ženskih genitalija, ubijanje ženske dece, prenatalni izbor pola i nasilje vezano za miraz, te dati jaku podršku naporima nevladinih i organizacija u sklopu zajednice u cilju eliminacije takve prakse;

- (j) Formulirati i primjenjivati, na svim odgovarajućim nivoima, akcijske planove u cilju eliminacije nasilja nad ženama;
- (k) Usvajati sve odgovarajuće mere, posebno na polju obrazovanja, u cilju izmene društvenih i kulturnih uzusa ponašanja muškaraca i žena, te uklanjati predrasude, uobičajenu praksu i svu drugu praksu koja je zasnovana na ideji inferiornosti ili superiornosti bilo kog od dva pola i na stereotipnim ulogama muškaraca i žena;
- (l) Stvarati i jačati institucionalne mehanizme tako da žene i ženska deca mogu prijavljivati o delima nasilja nad njima u bezbednoj i poverljivoj sredini, bez straha od kazni ili osvete, te da podnesu krivične prijave;
- (m) Obezbediti da žene sa invaliditetom imaju pristup informacijama i uslugama u polju nasilja nad ženama;
- (n) Stvarati, unapređivati i razrađivati po potrebi, te finansirati programe obuke za sudsko, pravno, zdravstveno, socijalno, obrazovno, policijsko i imigracijsko osoblje, da bi se izbeglo iskorišćavanje moći što bi vodilo nasilju nad ženama i upoznati to osoblje sa prirodnom rodno zasnovanim delima i pretnji nasiljem tako da se može obezbediti pravičan tretman žena žrtava;
- (o) Usvajati zakone, po potrebi i jačati postojeće zakone kojima se kažnjavaju policijski službenici, službenici snaga bezbednosti i bilo koji drugi službenici države koji učestvuju u aktima nasilja nad ženama u toku obavljanja svojih dužnosti; revidirati postojeće zakonodavstvo i preduzimati efikasne mere protiv počinitelja tog nasilja;
- (p) Izdvajati adekvatna sredstva u okviru vladinog budžeta i mobilisati resurse zajednice za aktivnosti vezane za eliminaciju nasilja nad ženama, uključujući resurse za implementaciju akcionih planova na svim odgovarajućim nivoima;
- (q) Uključivati u izveštaje koji se podnose u skladu sa odredbama važećih instrumenata za ljudska prava Ujedinjenih nacija podatke koji se odnose na nasilje nad ženama i mere koje se preduzimaju na implementaciji Deklaracije o eliminaciji nasilja nad ženama;
- (r) Sarađivati i pomagati Specijalnom izvestiocu Komisije za ljudska prava o nasilju nad ženama u obavljanju njenog mandata i dostavljati sve tražene podatke; takođe, sarađivati sa drugim nadležnim mehanizmima, kao što su specijalni izvestilac Komisije za ljudska prava o mučenju i specijalni izvestilac Komisije o ljudskim pravi-

ma o kratkim, vansudskim i arbitrarnim izvršenjima u vezi sa nasiljem nad ženama;

- (s) Preporučivati da Komisija o ljudskim pravima obnavlja mandat Specijalnog izvišćioca o nasilju nad ženama kada joj se okonća mandat 1997. godine, te, ako je opravdano, da ga inovira i ojaća.

125. Od strane vlada, uključujući lokalne organe vlasti, organizacije u okviru zajednice, nevladine organizacije, obrazovne institucije, javni i privatni sektor, posebno preduzeća, te masovni mediji, po potrebi:

- (a) Obezbeđivati solidno finansiran smeštaj i pomoć ženama i ženskoj deci koje su bile izložene nasilju, kao i medicinske, psihološke i druge usluge savetovanja i besplatnu ili jeftinu pravnu pomoć, po potrebi, kao i odgovarajuću pomoć da bi im se omogućilo da pronađu sredstva za izdržavanje;
- (b) Ustanovljavati jezički i kulturno pristupačne službe za žene i žensku decu migrante, uključujući i zaposlene žene migrante, koje su žrtve rodno zasnovanog nasilja;
- (c) Prepoznavati ugroženost nasiljem i drugim oblicima zlostavljanja žena migranata, uključujući i zaposlene žene migrante, čiji zakonski status u zemlji domaćinu zavisi od poslodavaca koji će možda hteti da iskorišćavaju njihovu situaciju;
- (d) Podržavati inicijative ženskih organizacija i nevladinih organizacija širom sveta u cilju podizanja svesti po pitanju nasilja nad ženama i doprinositi njegovoj eliminaciji;
- (e) Organizovati, podržavati i finansirati kampanje, obuke i edukacije u okviru zajednice u cilju podizanja svesti o nasilju nad ženama kao kršenju ljudskih prava žena i mobilisati lokalne zajednice da koriste odgovarajuće rodno orijentisane tradicionalne i novije metode rešavanja sukoba;
- (f) Priznavati, podržavati i promovisati fundamentalnu ulogu posredničkih institucija, kao što su domovi zdravlja, centri za planiranje porodice, postojeće zdravstvene službe u školama, službe zaštite majke i bebe, centri za porodice migrante i tako dalje u polju informacija i edukacije u vezi sa zlostavljanjem;
- (g) Organizovati i finansirati informacione i obrazovne kampanje i programe obuke u cilju upoznavanja ženske i muške dece, žena i muškaraca sa ličnim i društveno štetnim efektima nasilja u porodici, zajednici i društvu; učiti ih kako da komuniciraju bez nasilja i promovisati edukaciju za žrtve i moguće žrtve tako da mogu zaštititi same sebe od takvog nasilja;

- (h) Širiti informacije o pomoći koja je na raspolaganju ženama i porodicama koje su žrtve nasilja;
- (i) Obezbediti, finansirati i podsticati savetodavne i rehabilitacijske programe za počiniocce nasilja i unapređivati istraživanja u cilju jačanja napora vezano za takvo savetovanje i rehabilitaciju u cilju sprečavanja ponavljanja takvog nasilja;
- (j) Podizati svest o odgovornosti medija u promovisanju nestereotipne slike žene i muškarca, kao i u eliminaciji oblika medijske prezentacije kojom se stvara nasilje, te podsticati ljude odgovorne za sadržaj medija da ustanovljavaju profesionalna uputstva i kodove ponašanja; takođe, podizati svest o važnoj ulozi medija u informisanju i obrazovanju ljudi o uzrocima i posledicama nasilja nad ženama i u stimulanju javne debate na tu temu.

126. Od strane vlada, poslodavaca, sindikata, zajednice i omladinskih organizacija i nevladinih organizacija, po potrebi:

- (a) Razvijati programe i procedure na eliminaciji seksualnog maltretiranja i drugih oblika nasilja nad ženama u svim obrazovnim institucijama, radnim mestima i drugde;
- (b) Razvijati programe i procedure na obrazovanju i podizanju svesti o aktima nasilja nad ženama koji predstavljaju krivično delo i kršenje ljudskih prava žena;
- (c) Razvijati savetodavne i programe lečenja i podrške za žensku decu, adolescentkinje i mlade žene koje su bile ili su uključene u odnose zlostavljanja, posebno one koje žive u kućama ili institucijama gde dolazi do takvog zlostavljanja;
- (d) Preduzeti posebne mere na eliminaciji nasilja nad ženama, posebno onim u teškim situacijama, kao što su mlade žene, izbeglice, izmeštene ili interno izmeštene, žene sa invaliditetom i zaposlene žene migrante, uključujući sprovođenje svih postojećih propisa i razradu, po potrebi, novih propisa za zaposlene žene migrante, i u njihovim zemljama porekla, i u zemljama domaćinima.

127. Od strane Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija: Obezbediti svu neophodnu pomoć Specijalnom izvestiocu Komisije za ljudska prava za nasilje nad ženama, naročito osoblje i resurse koji su potrebni za izvršavanje svih mandatom određenim funkcija, posebno u sprovođenju i naknadnom radu na zadacima preduzetim bilo odvojeno ili zajedno sa drugim specijalnim izvestiocima i radnim grupama, te adekvatnu pomoć za periodične konsultacije sa Komitetom za eliminaciju diskriminacije nad ženama i svim sporazumnim telima.

128. Od strane vlada, međunarodnih organizacija i nevladinih organizacija: Podsticati širenje i implementaciju Uputstava UNHCR-a za zaštitu žena izbeglica i Uputstava UNHCR-a za sprečavanje i reakciju na seksualno zlostavljanje izbeglica.

Strateški cilj

D.2. Proučavati uzroke i posledice nasilja nad ženama i efikasnost preventivnih mera

Akcije koje treba preduzeti

129. Od strane vlada, regionalnih organizacija, Ujedinjenih nacija, drugih međunarodnih organizacija, istraživačkih institucija, ženskih i omladinskih organizacija i nevladinih organizacija, po potrebi:

- (a) Promovisati istraživanja, prikupljati podatke i statistiku, posebno vezano za nasilje u porodici u vezi sa odnosima različitih oblika nasilja nad ženama, te podsticati istraživanja uzroka, prirode, težine i posledica nasilja nad ženama i efikasnosti mera koje se implementiraju na prevenciji i kompenzaciji nasilja nad ženama;
- (b) Objavljivati nalaze istraživanja i studija u široj javnosti;
- (c) Podržavati i inicirati istraživanja o posledicama nasilja, kao što je silovanje nad ženama i ženskom decom, te objavljivati krajnje informacije i statistiku u široj javnosti;
- (d) Podsticati medije da razmatraju posledice stereotipiziranja polnih uloga, uključujući i one slučajeve do kojih dolazi u komercijalnim reklamama i oglasima kojima se gaji rodno orijentisano nasilje i nejednakost, i kako se one prenose tokom životnog ciklusa, te preduzeti mere na eliminaciji ovih negativnih slika, s obzirom na promociju društva bez nasilja.

Strateški cilj

D.3. Eliminirati trgovinu ženama i pomagati žrtvama nasilja uzrokovano prostitucijom i trgovinom

Akcije koje treba preduzeti

130. Od strane zemalja porekla, tranzita i odredišta, regionalnih i međunarodnih organizacija, po potrebi:

- (a) Razmotriti ratifikaciju i sprovođenje međunarodnih konvencija o trgovini ljudima i o ropstvu;
- (b) Preduzeti odgovarajuće mere na rešavanju osnovnih uzroka, uključujući i spoljne faktore, kojima se podstiče trgovina ženama i ženskom decom u cilju prostitucije i drugih oblika komercijalizovanog seksa, prisilnih udaja i prisilnog rada u cilju eliminacije trgovine ženama, uključujući i jačanje postojećeg zakonodavstva, s obzirom na obezbeđenje bolje zaštite prava žena i ženske dece i kažnjavanje počinitelaca, i putem krivičnih i putem građanskih mera;
- (c) Uspostaviti saradnju i zajedničku akciju svih nadležnih organa unutrašnjih poslova i institucija s obzirom na razbijanje državnih, regionalnih i međunarodnih mreža trgovine;
- (d) Izdvajati sredstva za sveobuhvatne programe koji za cilj imaju lečenje i rehabilitaciju u društvo žrtava trgovine, uključujući profesionalno kvalifikovanje, pravnu pomoć i poverljivu zdravstvenu pomoć, te preduzimati mere saradnje sa svim nevladinim organizacijama u cilju obezbeđenja socijalne, zdravstvene i psihološke pomoći za žrtve trgovine;
- (e) Razrađivati obrazovne i programe obuke i politike, te razmotriti donošenje propisa koji za cilj imaju sprečavanje seksturizma i trgovine, sa posebnim naglaskom na zaštitu mladih žena i dece.

Rezolucija Komisije za ljudska prava 2003/45¹

Eliminacija nasilja nad ženama

KOMISIJA ZA LJUDSKA PRAVA,

Potvrđujući da je rodno zasnovana diskriminacija u suprotnosti sa Poveljom Ujedinjenih nacija, Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, Konvencijom o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena i drugim međunarodno priznatim ljudskim pravima i instrumentima, i da je njena eliminacija integralni deo napora da se eliminiše nasilje nad ženama.

Potvrđujući Bečku deklaraciju i Program akcije koji je u junu 2003. godine usvojila Svetska konferencija o ljudskim pravima (A/KONF. 157/23) i Deklaraciju o eliminaciji nasilja nad ženama koju je usvojila Generalna skupština u svojoj rezoluciji 48/104 od 20. decembra 1993. godine,

Podsećajući na sve svoje prethodne rezolucije o eliminaciji nasilja nad ženama, posebno na rezoluciju 1994/45 od 4. marta 1994. godine, u kojoj je odlučila da postavi izveštača za nasilje nad ženama, uzroke i posledice tog nasilja,

Primećujući da su sve rezolucije Generalne skupštine relevantne za eliminaciju nasilja nad ženama,

Podsećajući na Pekinšku deklaraciju i Platformu za akciju koju je u septe-

1. 59. sastanak, 23. april 2003. godine. Prevod Marija Krsmanović

mbru 1995. godine usvojila Četvrta svetska konferencija o ženama (A/KONF.177/20, pogl. I), nastavak aktivnosti Komisije za status žena o nasilju nad ženama i na ishod dvadeset trećeg specijalnog zasedanja Generalne skupštine pod nazivom „Žene 2000: rodna ravnopravnost, razvoj i mir za dvadeset prvi vek”,

Podsećajući, takođe, na rezoluciju Saveta bezbednosti 1325 (2000) od 31. oktobra 2000. godine o ženama, miru i bezbednosti i priznajući relevantnost studije Generalnog sekretara pod nazivom *Žene, mir i bezbednost* predate u skladu sa rezolucijom 1325 (2000) Saveta bezbednosti, i UNIFEM-ove nedavne studije pod nazivom *Žene, rat i mir: Procena nezavisnih eksperata o uticaju oružanih sukoba na žene i uloga žena u izgradnji mira*,

Pozdravljajući značajan rad širom sveta tokom prošle decenije na eliminaciji nasilja nad ženama i devojkama, kao što se vidi u konačnom izveštaju podnetom od strane sadašnje Specijalne izveštačice za nasilje nad ženama, uzrocima i posledicama tog nasilja (E/CN.4/2003/75 i dodatak) koji pruža pregled učinjenog i moguća je referenca i vredan doprinos budućem radu u ovoj oblasti,

Potvrđujući odgovornost svih država da stanu na kraj nekažnjavanju i da krivično gone one koji su odgovorni za genocid, zločine protiv čovečnosti i ratne zločine,

Podsećajući na uključenje rodno zasnovanih krivičnih dela i zločine seksualnog nasilja u Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda (A/KONF.183/9), koji potvrđuje da silovanje, seksualno ropstvo, prinudna prostitucija, nasilna trudnoća, prinudna sterilizacija i drugi oblici seksualnog nasilja čine, u određenim okolnostima, zločin protiv čovečnosti i /ili ratni zločin i ponavljajući da dela seksualnog nasilja u situacijama oružanog sukoba mogu činiti ozbiljna kršenja ili teško narušavanje međunarodnog humanitarnog prava.

Duboko zabrinuta za to da su neke grupe žena, kao što su žene koje pripadaju manjinskim grupama, domorotkinje, izbeglice i interno raseljene žene, migrantkinje, žene koje žive u seoskim ili udaljenim zajednicama, siromašne žene, žene u institucijama ili u pritvoru, ženska deca, žene sa invaliditetom, starije žene, udovice i žene u situacijama oružanog sukoba često naročito birane ili podložne nasilju, kao i žene koje su na neki drugi način diskriminisane,

Ubeđena da se rasizam, rasna diskriminacija, ksenofobija i druge slične vrste netolerancije drugačije pokazuju prema ženama i devojkama i mogu biti jedan od faktora koji dovode do pogoršanja njihovih životnih uslova, siromaštva, nasilja, višestrukih oblika diskriminacije i do ograničavanja ili

lišavanja njihovih ljudskih prava i prepoznajući potrebu za integracijom pitanja roda u relevantne politike, strategije i programe akcije, uključujući i efikasnu implementaciju državnog zakonodavstva protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i drugih sličnih vrsta netolerancije kako bi se rešavala pitanja višestrukih oblika diskriminacije žena,

Izražavajući zahvalnost za inicijative Razvojnog fonda Ujedinjenih nacija za žene za borbu protiv nasilja nad ženama na međunarodnom, regionalnom i državnom nivou. Kao i za *Svetski izveštaj o nasilju i zdravlju* koji je pokrenula Svetska zdravstvena organizacija 2002. godine, naročito njeno razmatranje rodno zasnovanog nasilja,

1. *Pozdravlja* rad Specijalne izveštačice o nasilju nad ženama, uzrocima i posledicama tog nasilja, i beleži njen izveštaj pod nazivom „Razvoj u oblasti nasilja nad ženama (1994-2002)” (E/CN.4/2003/75 and Corr.1 and Add.1-2);
2. *Beleži sa interesovanjem* zaključak Specijalne izveštačice da dok se na normativnom nivou na potrebe žena uglavnom adekvatno obraća pažnja, izazovi leže u osiguravanju poštovanja za efikasnu implementaciju postojećih zakona i standarda i moli države da razmotre preporuke Specijalne izveštačice pri formulisanju politika i programa;
3. *Pozdravlja* povećanje pažnje obraćene na nasilje nad ženama na državnom, regionalnom i međunarodnom nivou od usvajanja Deklaracije o eliminaciji nasilja nad ženama i kroz ugovorna tela, kao i kroz specijalne mehanizme Komisije;
4. *Potvrđuje* da izraz „nasilje nad ženama” znači svaki čin rodno zasnovanog nasilja koji za rezultat ima, ili će verovatno imati, fizičku, psihičku, seksualnu ili psihološku štetu ili patnju žena, uključujući i pretnju takvim delima, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode bilo u javnom ili privatnom životu, uključujući i nasilje u porodici, zločine počinjene u ime časti, zločine počinjene u ime strasti, trgovinu ženama i devojkama, tradicionalne običaje štetne po žene, uključujući i sakaćenje ženskih genitalija, rane i prisilne brakove, ubistvo ženske odojčadi, nasilje i ubistva u vezi sa mirazom, napadi kiselinom i nasilje u vezi sa komercijalnom seksualnom eksploatacijom, kao i ekonomsku eksploataciju;
5. *Strogo osuđuje* sva dela nasilja nad ženama i devojkama i u tom pogledu poziva, u skladu sa Deklaracijom o eliminaciji nasilja nad ženama, na eliminaciju svih oblika rodno zasnovanog nasilja u porodici, u celoj zajednici i onda kada su počinjeni ili oprošteni od strane države, i naglašava dužnost vlasti da se uzdrže vršenja nasilja nad ženama, i da sa dužnom pažnjom rade na sprečavanju, istraživanju i, u

skladu sa državnim zakonodavstvom, kažnjavanju dela nasilja nad ženama i da preduzmu odgovarajuće i efikasne akcije koje se odnose na dela nasilja nad ženama, bilo da su ta dela počinjena od strane države, privatnog lica ili od strane naoružanih grupa ili zaraćenih frakcija, i da obezbede pristup pravednim i efikasnim lekovima i specijalizovanoj pomoći žrtvama, uključujući i lekarsku;

6. *Potvrđuje*, u svetlu rečenog, da nasilje nad ženama predstavlja kršenje ljudskih prava i osnovnih sloboda žena i da nasilje nad ženama umanjuje ili poništava njihovo uživanje tih prava i sloboda;
7. *Strogo osuđuje* fizičko, seksualno i psihološko nasilje koje se dešava u porodici, koje obuhvata, ali nije ograničeno na prebijanje, seksualno zlostavljanje žena i devojaka u domaćinstvu, nasilje u vezi sa mirazom, bračno silovanje, ubistvo ženske odojčadi, sakaćenje ženskih genitalija, zločine počinjene nad ženama u ime časti, zločine počinjene u ime strasti, tradicionalne običaje štetne za žene, incest, rane i prisilne brakove, vanbračno nasilje i nasilje u vezi sa komercijalnom seksualnom eksploatacijom, kao i ekonomskom eksploatacijom;
8. *Naglašava* da se svi oblici nasilja nad ženama dešavaju u kontekstu *de iure* i *de facto* diskriminacije žena i nižeg statusa dodeljenom ženama u društvu i pogoršani su preprekama sa kojima se žene često suočavaju u potrazi za lekovima od strane države;
9. *Podvlači* da nasilje nad ženama utiče na njihovo fizičko ili mentalno zdravlje, uključujući i njihovo reproduktivno i seksualno zdravlje i u tom pogledu podstiče države da obezbede ženama pristup sveobuhvatnim i pristupačnim zdravstvenim uslugama i programima i onima koji pružaju zdravstvenu negu koji su dobro obavešteni i obučeni da zadovolje potrebe pacijenata koji su bili izloženi nasilju kako bi se smanjile negativne fizičke i psihološke posledice nasilja;
10. *Takođe podvlači* da nasilje nad ženama i devojka, uključujući silovanje, sakaćenje ženskih genitalija, incest, rani ili prisilni brak, nasilje u vezi sa komercijalnom seksualnom eksploatacijom, uključujući trgovinu, kao i ekonomsku eksploataciju i druge oblike seksualnog nasilja, može povećati njihovu podložnost sindromu urođenog ili stečenog nedostatka imuniteta (HIV/AIDS) i pogoršati uslove koji pogoduju širenju HIV-a/AIDS-a;
11. *Podseća* vlade da njihove obaveze po Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena moraju biti u potpunosti implementirane sa obzirom na nasilje nad ženama, uzimajući u obzir opštu preporuku 19 koju je usvojio Komitet za eliminaciju diskriminacije žena na svom jedanaestom zasedanju, potvrđuje angažovanje da se ubrza postiza-

nje univerzalne ratifikacije Konvencije i zalaže se da sve Države koje još uvek nisu ratifikovale ili pristale na Konvenciju da razmotre, kao pitanje prioriteta, da to urade;

12. *Zalaže se da države članice razmotre potpisivanje i ratifikovanje Opcionog protokola Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena;*
13. *Takođe se zalaže da države članice ograniče stepen svih rezervi na Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, da formulišu sve takve rezerve što je preciznije i što je uže moguće, kako bi obezbudile da nijedna rezerva nije inkompatibilna sa ciljem i svrhom Konvencije, da redovno proveravaju svoje ranije rezerve sa namerom da ih povuku i da povuku rezerve koje su u suprotnosti sa ciljem i svrhom Konvencije;*
14. *Naglašava da Države imaju afirmativne dužnosti da unapređuju i štite ljudska prava žena i devojaka i moraju da sa dužnom pažnjom preduzimaju sve da spreče, istraže i kazne dela svih oblika nasilja nad ženama i devojka, i takođe poziva države:*
 - a) *Da primenjuju međunarodne norme ljudskih prava i da razmotre, kao pitanje prioriteta, da se pridruže međunarodnim ugovorima koji regulišu ljudska prava koja se odnose na nasilje nad ženama i devojka i da primenjuju u potpunosti svoje međunarodne obaveze;*
 - b) *Da u potpunosti postignu i primene postavljene ciljeve i prihvaćene obaveze koje su u vezi sa eliminacijom nasilja nad ženama sadržane u Pekinškoj deklaraciji i Platformi za akciju koju je usvojila Četvrta svetska konferencija o ženama u septembru 1995. godine (A/KONF.177/20, pogl. I) i ishodom dvadeset trećeg zasedanja Generalne skupštine pod nazivom „Žene 2000: jednakost polova, razvoj i mir za dvadeset prvi vek”;*
 - c) *Da preduzmu sve mere kako bi osnažile žene i učvrstile njihovu ekonomsku nezavisnost i štatile i unapređivale puno uživanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda kako bi omogućile ženama i devojka da se bolje zaštite od nasilja i, u tom pogledu, da daju prioritet obrazovanju, treningu, ekonomskim šansama i političkom učešću žena;*
 - d) *Da osude nasilje nad ženama i da se ne pozivaju na običaje, tradiciju i navike u vezi sa religijom ili kulturom kako bi izbegle svoje obaveze da eliminišu takvo nasilje;*
 - e) *Da obrate pažnju na specifične okolnosti sa kojima se suočavaju*

devojke i mlade žene u vezi sa nasiljem, naročito seksualnim nasiljem, uključujući neposredne i dugoročne posledice tog nasilja;

- f) Da povećaju svoje napore pri razvoju i/ili upotrebi zakonodavne vlasti, obrazovanja, socijalnih i drugih mera u prevenciji nasilja nad ženama, uključujući i usvajanje i primenu zakona, širenje informacija, aktivno učešće aktera u lokalnim zajednicama i obuku pravnog, sudskog i zdravstvenog osoblja i, gde je to moguće, kroz pomoćne službe za razvoj i osnaživanje žena;
- g) Da donesu i, gde je potrebno, pooštire ili izmene domaće zakonodavstvo, uključujući i mere za povećanje zaštite žrtava, da vode istrage, krivično gone, kažnjavaju i ispravljaju nepravde učinjene ženama i devojkaama koje su bile podvrgnute bilo kom obliku nasilja, bilo kod kuće, na radnom mestu, u zajednici ili u društvu, u pritvoru ili u situacijama oružanog sukoba, kako bi obezbedile da takvo zakonodavstvo bude u skladu sa relevantnim međunarodnim instrumentima ljudskih prava i humanitarnog prava i da preduzmu akcije za ispitivanje i kažnjavanje lica koja izvrše dela nasilja nad ženama;
- h) Da formulišu, primene i unaprede, na svim odgovarajućim nivoima, planove akcije kako bi se eliminisalo nasilje nad ženama, vođene, *inter alia* Deklaracijom o eliminaciji nasilja nad ženama, kao i relevantnim regionalnim instrumentima, a koji se tiču eliminacije nasilja nad ženama;
- i) Da podrže inicijative ženskih organizacija i nevladinih organizacija za eliminaciju nasilja nad ženama i da uspostave i/ili učvrste, na državnom nivou, saradničke veze sa relevantnim nevladinim i organizacijama iz lokalnih zajednica i sa institucijama javnog i privatnog sektora koje imaju za cilj razvoj i efikasnu primenu odredbi i politika koje se odnose na nasilje nad ženama, uključujući u oblastima službi za pomoć žrtvama;
- j) Da povećaju napore pri podizanju kolektivne i individualne svesti o nasilju nad ženama, da istaknu ulogu muškaraca i dečaka u prevenciji i eliminaciji nasilja nad ženama, i da podstiču i podržavaju inicijative za unapređenje promene stava i ponašanja i rehabilitaciju izvršilaca nasilja nad ženama;
- k) Da razvijaju i/ili povećaju, uključujući finansiranje, trening programe za osoblje u sudstvu, pravnike, zdravstvene radnike, socijalne radnike, prosvetne radnike, policiju, radnike u popravnim domovima, vojsku, misiju za održavanje mira, humanitarne pomoći i iseljeničko osoblje u cilju sprečavanja zloupotrebe položaja

koja vodi nasilju nad ženama i da učine takvo osoblje osjetljivim na prirodu rodno zasnovanog nasilja i pretnje nasiljem;

l) Da ispituju uticaj, i da preduzmu mere protiv rodnih stereotipa koji najviše doprinose nasilju nad ženama, uključujući i saradnju sa sistemom Ujedinjenih nacija, regionalnim organizacijama, građanskim društvom, medijima i drugim relevantnim akterima;

15. *Strogo osuđuje* nasilje nad ženama učinjeno u situacijama oružanog sukoba, kao što su ubistvo, silovanje, uključujući sistematično silovanje, seksualno ropstvo, nasilnu trudnoću i zahteva efikasno reagovanje na ovakve prekršaje međunarodnih ljudskih prava i humanitarnog prava;
16. *Potvrđuje* uključenje rodno zasnovanih krivičnih dela u Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda i u Elemente zločina i zalaže se da države ratifikuju i da pristanu na Rimski statut koji je stupio na snagu 1. jula 2002. godine;
17. *Naglašava* važnost napora za eliminisanje nekažnjavanja nasilja nad ženama u situacijama oružanog sukoba, uključujući i krivično gonjenje počinitelaca rodno zasnovanih krivičnih dela i zločina seksualnog nasilja u Međunarodnom krivičnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju i Međunarodnom tribunalu za Ruandu;
18. *Pozdravlja* uspostavljanje Specijalnog suda za Sijera Leone, a posebno uključivanje zločina nad ženama i devojkama u Statut i stvaranje Odeljenja za žrtve i svedoke kako bi se obezbedile zaštitne mere, savetovanje i druga odgovarajuća pomoć;
19. *Zalaže se* za integraciju perspektive rodne ravnopravnosti u sve napore da se eliminiše nekažnjavanje;
20. *Zalaže se* za to da države integrišu perspektivu rodne ravnopravnosti u komisije za istragu i komisije za postizanje istine i pomirenja i poziva Specijalnog izveštaca da izveštava na odgovarajući način o ovim mehanizmima;
21. *Takođe se zalaže* za to da države obezbede trening o rodnoj ravnopravnosti za sve aktere, na odgovarajući način u misijama za održanje mira koje se bave žrtvama nasilja, naročito žena i devojaka, uključujući seksualno nasilje i u tom pogledu, potvrđuje važnu ulogu operacija mirovne podrške u eliminisanju nasilja nad ženama i poziva države da unapređuju i relevantne agencije sistema Ujedinjenih nacija i regionalnih organizacija da obezbede primenu Kodeksa ponašanja osoblja od deset pravila za plave šlemove;
22. *Dalje se zalaže* za to da države uzmu u obzir perspektive rodne ravno-

pravnosti u glavne državne programe za useljenje i omogućavanje azila, regulative i prakse, kao što odgovara, u cilju unapređivanja i zaštite prava svih žena, uključujući i razmatranje mera za prepoznavanje krivičnog gonjenja i rodno zasnovanog nasilja pri proceni osnova za davanje izbegličkog statusa i azila;

23. *Zalaže se za to da države i sistem Ujedinjenih nacija obrate pažnju i da podrže veće međunarodne saradnje na sistematičnom istraživanju i sakupljanju, analizi i širenju podataka, uključujući i kategorijalno razdvojene podatke o polu, godištu i drugim važnim informacijama o stepenu, prirodi i posledicama nasilja nad ženama i devojkama i o uticaju i efikasnosti politika i programa za borbu protiv nasilja;*
24. *Poziva države da uključe u podnete izveštaje, u skladu sa odredbama relevantnih instrumenata za ljudska prava Ujedinjenih nacija, kategorijalno razdvojene podatke o polu i godištu koji se tiču nasilja nad ženama, uključujući mere za eliminaciju tradicionalnih ili običajnih praksi štetnih za žene i devojke, i druge mere preduzete za implementaciju Deklaracije za eliminaciju nasilja nad ženama, Platforma za akciju koju je usvojila Četvrta konferencija o ženama i druge instrumente relevantne za eliminaciju nasilja nad ženama;*
25. *Poziva države da razmotre uspostavljanje odgovarajućih državnih mehanizama za nadgledanje i evaluaciju primene mera preduzetih za eliminaciju nasilja nad ženama i devojkama, uključujući upotrebu državnih indikatora;*
26. *Podstiče Specijalnu izveštačicu da efikasno reaguje na pouzdane informacije do kojih dođe i zahteva od svih vlada da sarađuju i pomažu Specijalnoj izveštačici pri izvođenju zadataka i dužnosti koje su joj poverene, da pruže sve tražene informacije, uključujući one koje se odnose na primenu njenih preporuka i da odgovaraju na posete i komunikacijske veze specijalne izveštačice;*
27. *Poziva Specijalnu izveštačicu da nastavi saradnju sa drugim specijalnim izveštačima, specijalnim predstavnicima, nezavisnim ekspertima i šefovima grupa koje rade na specijalnim procedurama Komisije, uključujući, gde je to odgovarajuće, sprovođenje zajedničkih misija, zajedničkih izveštaja, hitnih žalbi i komunikacija;*
28. *Podstiče Specijalnu izveštačicu da sa namerom poveća svoju efikasnost i efektivnost, kao i radi poboljšanog pristupa informacijama potrebnim za ispunjenje njenih dužnosti, da nastavi saradnju sa regionalnim međudržavnim organizacijama i bilo kojim od njihovih mehanizama angažovanih na unapređenju ljudskih prava žena;*
29. *Pozdravlja rastuće napore i važne doprinose na regionalnom nivou eli-*

minacije svih oblika nasilja nad ženama, uključujući i one pomenute u izveštaju Specijalne izveštačice;

30. *Moli* specijalne izveštače odgovorne za različita pitanja iz oblasti ljudskih prava, organe i tela Ujedinjenih nacija, specijalizovane agencije i međudržavne organizacije i podstiče ugovorna tela za ljudska prava da nastave da razmatraju nasilje nad ženama u svojim mandatima, da sarađuju i pomažu Specijalnoj izveštačici pri izvođenju zadataka i dužnosti koje su joj poverene i naročito da odgovore na njeno traženje informacija o nasilju nad ženama, uzrocima i posledicama tog nasilja;
31. *Obnavlja* zahtev Generalnom sekretaru da nastavi da pruža Specijalnoj izveštačici svu potrebnu pomoć, naročito osoblje i sredstva potrebna za izvođenje svih zadatah funkcija, posebno pri sprovođenju nastavka aktivnosti misija sprovedenih ili odvojeno ili zajednički sa drugim specijalnim izveštačima i radnim grupama, i adekvatnu pomoć za periodične konsultacije sa Komitetom za eliminaciju diskriminacije žena i svim drugim ugovornim telima;
32. *Odlučuje* da bi mandat Specijalne izveštačice za nasilje nad ženama, uzrocima i posledicama tog nasilja, trebalo da se produži na period od tri godine;
33. *Moli* Specijalnu izveštačicu da godišnje izveštava Komisiji za ljudska prava, počevši od njenog šezdesetog zasedanja, o aktivnostima koje se odnose na mandat izveštača;
34. *Moli* Generalnog sekretara da na izveštaje Specijalne izveštačice Komisija za status žena na svom četrdeset osmom zasedanju obrati pažnju, kao i Komitet za eliminaciju diskriminacije žena;
35. *Odlučuje* da nastavi razmatranje pitanja kao glavnog prioriteta na svom šezdesetom zasedanju;
36. Preporučuje sledeći nacrt odluke Ekonomskom i socijalnom savetu za usvajanje:

„Ekonomski i socijalni savet, uzevši u obzir rezoluciju 2003/45 od 23. aprila 2003. godine Komisije za ljudska prava, odobrava odluku Komisije da produži na period od tri godine mandat Specijalnoj izveštačici za nasilje nad ženama, uzroke i posledice tog nasilja.”

„Savet odobrava zahteve Komisije Generalnom sekretaru da nastavi da pruža Specijalnoj izveštačici svu potrebnu pomoć, naročito osoblje i sredstva potrebna za izvođenje svih zadatah funkcija, posebno pri sprovođenju nastavka aktivnosti misija sprovedenih ili odvojeno ili zajednički sa drugim specijalnim izveštačima i radnim grupama i adekvatnu pomoć za periodične konsultacije sa Komitetom za eliminaciju diskriminacije žena i svih drugih ugovornih tela.”

DOKUMENTI SAVETA EVROPE

Deklaracija o politici suprotstavljanja nasilju prema ženama u demokratskoj Evropi¹

1. Ministri država učesnica 3. Evropske ministarske konferencije o jednakosti između muškaraca i žena (Rim, 21–22. oktobar 1993);
2. Podsećajući da principi pluralističke demokratije, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, koji su i osnovni principi Saveta Evrope, čine osnov njihove saradnje;
3. Podsećajući na rešenost zemalja članica Saveta Evrope na Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i Deklaraciju o jednakosti žena i muškaraca od 16. novembra 1988;
4. Potvrđujući da je potpuno uživanje osnovnih prava i sloboda podjednako dostupno ženama kao i muškarcima, osnovni princip demokratskog društva;
5. Uzimajući u razmatranje fizičko, seksualno i psihičko nasilje muškaraca nad maloletnim ili punoletnim ženama, u porodici, na radnom mestu ili u društvu, između ostalog: prebijanje, polno sakaćenje, incest, seksualno uznemiravanje, seksualno zlostavljanje, trgovinu ženama i silovanje;

1. Preuzeto iz knjige Dr. Zorica Mršević, „Ženska prava u međunarodnom pravu”, Jugoslovenski komitet pravnik za ljudska prava, Beograd, 1998, str. 124–129.
Declaration on Policies for Combating Violence against Women in a Democratic Europe

6. Potvrđujući da takvo nasilje nad ženama vodi kršenju prava na život, sigurnost, slobodu, dostojanstvo i integritet žrtve i, konačno, smetnja je funkcionisanju demokratskog društva, baziranog na vladavini prava;
7. Osuđujući praksu silovanja tokom oružanih sukoba, naročito kada se silovanje koristi kao strategija ratovanja, kao posebno ozbiljno kršenje ljudskih prava i ozbiljno nepoštovanje međunarodnog humanitarnog prava;
8. Pozivajući se u ovom kontekstu na program Ujedinjenih nacija o prevenciji kriminala i krivičnom pravu, najrobijska unapređena pravila o poboljšanju položaja žena i Nacrt Deklaracije Ujedinjenih nacija o eliminisanju nasilja prema ženama;
9. Pozivajući se, takođe, na Dokument sa moskovskog sastanka Konferencije za ljudske razmere CSCE (1991); Završnu svečanu deklaraciju prve ministarske konferencije o fizičkom i psihičkom nasilju nad ženama (Brisel, mart 1991); Rezoluciju Evropskog parlamenta o nasilju nad ženama (1986) i Saveta Evropske zajednice o zaštiti dostojanstva žena i muškaraca na radu (1990); Rezoluciju i Pravilnik o postupanju Odbora Evropske zajednice za zaštitu dostojanstva žena i muškaraca na radu (1991); kao i Preporuke Saveta Evrope o nasilju u porodici (1985. i 1990) i principe koji se odnose na distribuciju video kaset sa nasilničkim, brutalnim i pornografskim sadržajem (1989);
10. Primećujući, sa velikom zabrinutošću, da je nasilje nad ženama univerzalna pojava, prisutna u svim socijalnim slojevima i društvima, nezavisna od stepena njihovog razvoja, političke stabilnosti, kulture ili religije, čije razmere tek počinju da izlaze na videlo;
11. Uočavajući, u ovom kontekstu, hitnost osnivanja evropskih mreža za trgovinu ženama;
12. Ističući da ovakvo nasilje predstavlja glavni politički zahtev evropskih država, i to ne samo zbog njegovog uticaja na žrtvu, već i na celokupno društvo;
13. Ističući da nasilje prema ženama, uključujući uskraćivanje prava na slobodno odlučivanje o materinstvu, može da se posmatra kao sredstvo kontrole žena, koje proizilazi iz nejednake raspodele moći između muškaraca i žena koja još uvek preovlađuje i predstavlja prepreku postizanja polne jednakosti;
14. Imajući u vidu da politika borbe protiv nasilja nad ženama mora da sačinjava glavni deo politike ravnopravnosti i obrazovanja u pogledu

ljudskih prava, usredsređujući se na stavove, ponašanje i ličnu odovornost;

15. Ističući odgovornost medija u savremenom društvu, kao kreatora društvenih pojmova, za nasilje upravljeno prema ženama, i ukazujući na neophodnost ravnoteže između slobode izražavanja i poštovanja osnovnih ljudskih prava, koja bi trebalo da prevladava u demokratskom društvu;
16. Naročito ističući odgovornost medija za proizvodnju, reprodukciju i distribuciju proizvoda nasilničke, brutalne i pornografske sadržine;
17. Podvlačeći pozitivnu funkciju medija, kada bi se uzdržali od eksploatorskih i senzacionalističkih reportaža, u obelodanjivanju problema nasilja i silovanja žena u svakodnevnom životu ili u slučajevima konflikata ili zategnute situacije;
18. Ističući odgovornost država za akte nasilja izvršene od strane državnih službenika, kao i moguću odgovornost za privatne akte nasilja, ukoliko država ne preduzme sa dovoljno marljivosti akciju za prevenciju kršenja prava ili ako ne istraži akte nasilja, ne sankcioniše ih ili ne obezbedi pomoć žrtvi;
19. Uočavajući važnu ulogu ženskih pokreta, nevladinih organizacija i vlada u stavljanju problema nasilja prema ženama na dnevni red političke scene;
20. Potvrđujući da su primena sveobuhvatnog usaglašenog Plana akcije i intenziviranje međunarodne saradnje u borbi protiv nasilja nad ženama neophodni zadaci Saveta Evrope, kako bi ostvario potpunu misiju u vezi sa zaštitom i unapređenjem ljudskih prava;
21. Osuđuju nasilje prema ženama, koje predstavlja kršenje ljudskih prava i osnovnih sloboda;
22. Donose odluku o borbi protiv nasilja nad ženama, bez obzira gde se ono javlja, u porodici, na radnom mestu ili u društvu i da li je izvršeno ili tolerisano od strane službenih lica ili nije, putem hitne primene usaglašenog Plana akcije, koristeći politička, sudska, administrativna, obrazovna, kulturna i druga sredstva;
23. Saglasni su da strategije Plana akcije moraju biti razvijene u skladu sa politikom uspostavljanja polne jednakosti između muškaraca i žena;
24. Saglasni su da Plan akcije mora da sadrži usklađene mere, koje se tiču istraživanja, prevencije, obrazovanja, zaštite od institucionalizova-

nog ili domaćeg nasilja, pomoći i podrške žrtvama, represivnih mera, podsticanja krivične procedure, kao i inkriminisanja akata nasilja izvršenih u braku, čija lista je dodata ovoj Deklaraciji;

25. Donose odluku da se, prilikom primene ovog Plana, posebna pažnja posveti onim ženama koje se najteže mogu odbraniti u slučaju nasilja;
26. Utvrđuju značaj međunarodne saradnje, posebno u vezi sa izradom statistika, razmenom podataka i upoređivanjem iskustava;
27. Donose odluku o intenziviranju saradnje unutar Saveta Evrope, kao i na međunarodnom nivou uopšte;
28. Preporučuju Odboru ministara Saveta Evrope da preduzmu neophodne mere za postizanje ciljeva proklamovanih u ovoj Deklaraciji, a posebno:
 - a) razrađivanje potencijalnog Protokola Evropske konvencije o ljudskim pravima koji bi predstavljao otelotvorenje osnovnog prava žena i muškaraca na jednakost;
 - b) razrađivanje i primena usklađenog Plana akcije za borbu protiv nasilja nad ženama, uključujući i razrađivanje odgovarajućih pravnih instrumenata;
 - c) podsticanje država članica da preduzmu neophodne korake u cilju ostvarivanja ljudskih prava, napred navedenih u relevantnim međunarodnim dokumentima, kako bi se svi vidovi nasilja nad ženama osudili i sankcionisali;
 - d) podržavanje akcija nevladinih organizacija, koje deluju u istom pravcu;
 - e) unapređenje samostalne unutrašnje organizacije medija;
 - f) ojačavanje određivanja politike ravnopravnosti u okviru Saveta Evrope.

DODATAK

ELEMENTI STRATEGIJE INTERVENISANJA SADRŽANI U PLANU AKCIJE ZA BORBU PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA

I Istraživanje i ocena

- a) Podsticanje i podrška za istraživanje pojave (posebno, izrada pouzdanih i aktuelnih statistika i podataka o skali ove pojave, prirodi, oblicima, ozbiljnosti i posledicama nasilja nad ženama, izvršiocima i o samoj pojavi);
- b) Ocena, na državnom i evropskom nivou (pregled višestranih ocena), pozitivnog zakonodavstva, programa koji se sprovode i mera koje se preduzimaju u cilju eliminisanja nasilja prema ženama;
- c) Akcija unapređenja dijaloga između istraživača i organizacija koje deluju u različitim državama i olakšavanja razmene rezultata istraživanja.

II Zakonodavni, sudski i policijski aspekti

- a) Krivične, javne i privatne zakonske sankcije za različite forme nasilja nad ženama, koje se smatraju prestupima: nasilje nad ženama u porodici (uključujući silovanje u braku) mora biti tretirano podjednako ozbiljno kao nasilje van porodice;
- b) Prepoznavanje, u nacionalnom zakonodavstvu, psiholoških i socijalnih potreba žrtve i razmatranje najefikasnijih mera obeštećenja, posebno alternativa suđenju i zatvaranju izvršilaca;
- c) Neprekidno usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa strožim normama usvojenim na međunarodnom nivou;
- d) Mogućnost besplatne pravne pomoći žrtvi;
- e) Adekvatno postupanje policije u slučaju nasilja nad ženama (prijem od strane ženskih policijskih službenika) i pomoć žrtvama: obavezno registrovanje podnosioca žalbe, pozitivno držanje prema žrtvi, upoznavanje žrtve sa njenim pravima i raspoloživoj pomoći; mogućnost brze i efikasne intervencije (tj. uklanjanje izvršioaca nasilja iz bračnog doma);

- f) Krivični postupak koji žrtvi garantuje zaštitu njenog dostojanstva i privatnosti;
- g) Razvoj adekvatnih domaćih zakonskih sankcija i intenziviranje međunarodne saradnje između policije i sudstva sa posebnim osvrtom na gonjenje i rasturanje nadnacionalnih mreža trgovine ženama.

III Prevenција i obrazovanje

- a) Mere za olakšavanje izmena socijalno-kulturnih stavova i ponašanja muškaraca i žena i podizanje svesti o problemima koji se tiču nasilja nad ženama;
- b) Javno informisanje i kampanje sprovedene od strane vlasti kako bi se obezbedila javna podrška za mere suprotstavljanja ovoj pojavi;
- c) Obrazovanje mladih, odraslih, kao i osoblja javnih službi u pogledu problema nasilja prema ženama;
- d) Podizanje svesti među muškarcima kako bi se podstakli na analizu i odbacivanje mehanizama nasilja, sa osvrtom na iznalaženje alternativnih modela ponašanja, posebno u slučaju sukoba;
- e) Podizanje svesti među ženama da prijavljuju akte nasilja čije su žrtve kako bi mogla da se preduzme akcija;
- f) Obučavanje onih koji, obavljajući svoj posao, dolaze u dodir sa problemom nasilja prema ženama (državni činovnici odgovorni za sprovođenje politike, lekari, socijalni radnici, policija) u pogledu metoda otkrivanja slučajeva i sprečavanja ponovnog izvršenja;
- g) Uticaj na medije da postanu svesni uloge koju mogu da imaju u prevenciji (unapređenje pozitivne slike o ženama) i njihove odgovornosti za ukorenjivanje obrazaca koji proizvode nasilje. Podsticanje na usvajanje pravila profesionalnog ponašanja;
- h) Mere za pojačavanje društvene bezbednosti, posebno u kontekstu gradskog planiranja (postavljanje telefonskih govornica, osvetljenje i slično);
- i) Osmisliti i sprovesti politiku i praksu u javnom sektoru, da služi kao primer privatnom sektoru, za prevenciju, stopiranje i kažnjavanje nasilja na radnom mestu;

- j) Obrazovni programi za roditelje kao sredstvo prevencije nasilja;
- k) Posredovanje u porodici kao sredstvo prevencije nasilja.

IV Pomoć

- a) Adekvatna pažnja i socijalna, ekonomska i psihološka pomoć vlasti (uključujući i lokalnu vlast) za žene žrtve nasilja;
- b) Saradnja i koordinisano delovanje različitih tela nadležnih za pružanje pomoći (pravosudnih organa, profesionalaca medicinskih i socijalnih službi, policije, organizacija za pomoć žrtvama) u cilju obezbeđenja odgovarajuće podrške za raznovrsne potrebe žrtava;
- c) Materijalna i druga podrška vlasti za osnivanje i delovanje službi hitne pomoći (skloništa za pretučene žene, grupa za pružanje podrške) i dobrovoljnih organizacija koje pomažu i žrtvi i nasilniku.

Preporuka 1450 (2000)¹

Nasilje nad ženama u Evropi

1. Skupština žali zbog velikog porasta broja žena podvrgnutih nasilju u državama članicama Saveta Evrope. Svakog dana u Evropi jedna od pet žena je žrtva nasilja.
2. Stotine hiljada žena se stoga suočava sa fizičkim i mentalnim nasiljem kod kuće i van nje, nasiljem koje ponekad čine vlasti ili institucije državne prinude. Ugnjetavanje žena, kako se to manifestuje kod nasilja u porodici, silovanja i seksualnog sakaćenja, poznata je i osuđena realnost u mnogim zemljama.
3. Skupština potvrđuje podršku koju je dala Pekinškoj platformi za akciju usvojenu na Konferenciji za žene, Ujedinjenih nacija, 1995. godine, kada su različiti oblici kršenja ženskih prava bili jasno definisani i otvoreno osuđeni.
4. Skupština takođe primećuje da iako je nasilje u porodici jedan od najčešćih oblika nasilja nad ženama, ono ostaje najmanje vidljivo. A ipak, procenjeno je da više žena u Evropi umre ili bude ozbiljno povređeno svake godine usled nasilja u porodici nego usled raka ili saobraćajnih nesreća. Troškovi, u smislu ljudskih i drugih resursa, značajni su kako medicinskim i zdravstvenim službama, tako i poslodavcima, sudovima i policiji.

1. *Skupštinska rasprava*, 3. aprila 2000. godine (9. zasedanje) (videti Dok. 8667, izveštaj Komiteta za jednake uslove žena i muškaraca, izveštač: Gđa Vermot-Mangold). *Tekst usvojen od strane Skupštine* 3. aprila 2000. godine (9. zasedanje). Prevod Marija Krsmanović

5. Skupština, prema tome, osuđuje nasilje nad ženama kao opšte kršenje njihovih prava kao ljudskih bića – prava na život, sigurnosti, dostojanstva, fizičkog i psihološkog blagostanja.
6. U potpunosti žali što u nekim državama članicama još uvek ima ubistva koja su počinjena iz navodne odbrane časti, nasilnih brakova i drugih oblika žrtvovanja i podvlači hitnost preduzimanja akcija za kažnjavanje svih krivičnih dela počinjenih u ime tradicije i vere.
7. Skupština osuđuje jednakom jačinom genitalno sakaćenje, još uvek česte prakse u ime običaja, kulturnih i verskih tradicija, što je ravno varvarskoj torturi mladih žena. Ona stoga poziva države članice da primenjuju mere predložene u Preporuci 1371 (1998).
8. Isto tako, osuđuje porast prostitucije i trgovine ženama u državama članicama Saveta Evrope, koji su prouzrokovale međunarodne mreže, čije su aktivnosti to učinile jednom od najvećih oblasti organizovanog kriminala.
9. Skupština priznaje važnu ulogu koju igraju nevladine organizacije (NVO) u odbrani ženskih prava i njihovom stavu prema nasilju nad ženama u svim njegovim oblicima. Ona poziva države članice da potpuno podrže takve NVO u njihovim nacionalnim i međunarodnim aktivnostima.
10. Skupština stoga preporučuje da Savet ministara:
 - i. sastavi Evropski program za borbu protiv nasilja nad ženama, sa ciljem:
 - a) da uskladi pravo i procedure kako bi se uspostavio pristojan sistem evropskog pozitivnog prava;
 - b) da donese zakone koji sankcionišu sve oblike nasilja u porodici;
 - c) da pravno prepozna bračno silovanje i da ga učini krivičnim delom;
 - d) da obezbedi veću zaštitu za žene, na primer, putem naredbi koje zabranjuju nasilnim muževima da se vrate u bračni dom i merama kojima bi se na odgovarajući način pojačale kazne i presude;
 - e) da obezbedi veću fleksibilnost i u pogledu pristupa pravdi i u pogledu dostupnosti različitih procedura sa merama za *ex officio* delanje vlasti, *in camera* saslušanja i sudske instance ravnopravno pristupačne i za ženske i muške sudije;

ii. sastavi Evropsku povelju o kućnom radu;

iii. pozove države članice da:

- a) ratifikuju, ukoliko to još uvek nisu učinile, i implementiraju Konvenciju Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena sa protokolom;
- b) pojačaju nadzornu ulogu Evropske unije u pogledu nasilja nad ženama;
- c) primene mere za koje se zalaže Preporuka 1325 (1997) o trgovini ženama i prinudnoj prostituciji u državama članicama Saveta Evrope i da ubrzano napravi pozamašan fond za programe podrške i pomoći žrtvama trgovine ljudskim bićima;
- d) pojačaju međunarodnu saradnju između državnih institucija i NVO-a u cilju poboljšanja zaštite žrtava trgovine ženama, nešto što zahteva, *inter alia*, pojačano podizanje svesti i trening za one koji su u neposrednom kontaktu sa potencijalnim žrtvama trgovine ženama;
- e) uvedu trening programe za pripadnike policije i sudije koji se bave slučajevima žena, žrtava nasilja;
- f) podstaknu regrutovanje žena policijskih službenika;
- g) da osnuju centre za žene žrtve nasilja;
- h) sprovode kampanje za pružanje informacija i podizanje svesti kako bi edukovale javnost o neprihvatljivosti nasilja nad ženama i kako bi postavile preventivne inicijative za promovisanje ravnopravnih odnosa.

Preporuka 1582 (2000)¹

Nasilje nad ženama u porodici

1. Nasilje u porodici je najčešći oblik nasilja nad ženama i posledice tog nasilja utiču na mnoge aspekte života žrtava – domaćinstvo, zdravlje, obrazovanje i na njihovu slobodu da žive svoje živote bez straha i na način na koji one to žele. Ovaj široko rasprostranjeni fenomen je česta pojava u svim evropskim zemljama i ne ograničava se na neku posebnu socijalnu grupu ili klasu. Nasilje u porodici može imati nekoliko oblika, kao što su fizički napad, seksualno zlostavljanje i silovanje, pretnje i zastrašivanje i trebalo bi ga priznati kao zločin.
2. Ipak, nasilje počinjeno unutar porodice se još uvek smatra privatnom stvari. Statistika pokazuje da se za žene između 16 i 44 godine starosti nasilje u porodici smatra glavnim uzrokom smrti i invaliditeta, više nego za rak, saobraćajne nesreće, pa čak i rat. Stoga, nasilje u porodici treba tretirati kao politički i javni problem i kao kršenje ljudskih prava.
3. Parlamentarna skupština podseća države članice na konačnu deklaraciju usvojenu na drugom Samitu Saveta Evrope, Strazbur, 1997. godine, Preporuku 1450 (2000) Skupštine o nasilju nad ženama u Evropi i Preporuku Rec(2002)5 Saveta ministara o zaštiti žena od nasilja, u kojima su svi oblici takvog nasilja bili osuđeni kao opšte kršenje njihovih prava kao ljudskih bića.

1. *Skupštinska rasprava*, 27. septembra 2002. godine (32. zasedanje) (videti Dok. 9525, izveštaj Komiteta za jednake uslove žena i muškaraca, izveštač: g-đica Keltošova; i Dok. 9563, mišljenje Komiteta za socijalne, zdravstvene i porodične poslove, izveštač: g-din Henkok). *Tekst usvojen od strane Skupštine* 27. septembra 2002. godine (32. zasedanje). Prevod Marija Krsmanović

4. Skupština smatra da su dela nasilja u porodici krivična dela i poziva države članice da priznaju da imaju obavezu da spreče, istraže i kazne sva dela nasilja u porodici i da obezbede zaštitu žrtvama tog nasilja.
5. Uzevši u obzir skrivenu prirodu nasilja u porodici, Skupština se zalaže da vlasti uvedu efikasne politike i kampanje za podizanje svesti kako bi informisale i edukovale građane o ovom problemu. Svaka vlast bi trebalo da dobije objektivne informacije i podatke o dimenziji ovih zločina.
6. Skupština priznaje važnost razvijanja strategija za intervenciju zajednice na lokalnom nivou upravljenu ka koordinaciji i saradnji među državnim organima i mobilizaciji finansijskih i ljudskih resursa u borbi protiv nasilja u porodici, pozivajući ljude da budu odgovorniji, sa izgledom za promenu stavova na mestima gde žive i rade.
7. Stoga, Skupština preporučuje državama članicama Saveta Evrope:

Mere koje treba preduzeti u pogledu žrtava nasilja u porodici

- i. da obezbede žrtvama nasilja u porodici besplatne pravne savete i pomoć pre nego što pokrenu pravne postupke;
- ii. da pomognu žrtvama nasilja u porodici otvaranjem stambenih centara gde bi žene mogle da dobiju psihološku podršku, kao i davanjem finansijske podrške udruženjima za socijalnu pomoć i hitnim službama;
- iii. da obezbede efikasnu zaštitu za žrtve nasilja nakon incidenta i tokom cele pravne procedure;
- iv. da pruže specijalnu finansijsku podršku nevladinim organizacijama kao i ženskim udruženjima koje rade sa žrtvama nasilja u porodici;
- v. da usvoje ili pojačaju mere socijalne zaštite kako bi povrede nanete ženama i deci nasilnim delima bile predviđene u planovima socijalne zaštite;
- vi. da unaprede obuku profesionalaca koji rade sa mladim ljudima, kao i zdravstveno osoblje, kako bi identifikovali decu i adolescente koji odrastaju u nasilnom domu i kako bi preduzeli neophodne mere da im pomognu;
- vii. da obezbede obuku medicinskog osoblja kako bi im omogućile da identifikuju žrtve nasilja;

viii. da dozvole ženama imigrantkinjama, koje su bile ili koje jesu žrtve nasilja u porodici, nezavisno pravo stanovanja;

Mere koje treba preduzeti u pogledu prevencije nasilja u porodici

- i. da poboljšaju statistiku o nasilju u porodici, i sa tim na umu da razviju jasnu sliku o prirodi i širokoj rasprostranjenosti tog nasilja, da dozvole identifikaciju resursa rezervisanih za ovaj problem i evaluaciju inicijativa da se on prevaziđe;
- ii. da razviju partnerstvo između vlasti odgovornih za zaštitu ženskih prava i regionalnih i lokalnih vlasti u cilju povećanja broja centara za rehabilitaciju i skloništa za žene žrtve nasilja u porodici;
- iii. da promovišu nastavak saradnje i razumevanje između policije, ministarstava i nevladinih organizacija u borbi protiv problema i opasnosti koje su vezane za nasilje u porodici;
- iv. da razviju planove akcije u saradnji sa ženskim nevladinim organizacijama u cilju stvaranja opštih uslova u kojima se nasilje u porodici odbija;
- v. da pokrenu, kroz medije, kampanje za nacionalnu svest protiv nasilja u porodici;
- vi. da organizuju adekvatan trening za ljude koji rade sa žrtvama nasilja u porodici: osoblja zdravstvene nege, policije i socijalnih radnika;
- vii. da započnu edukaciju o rodnoj ravnopravnosti i nenasilnom ponašanju u vrlo ranoj fazi i da obezbede adekvatan trening za predavače problema nasilja u porodici i o rodnoj ravnopravnosti;
- viii. da podstaknu građane, kroz edukacione programe, da prihvate svoje odgovornosti i da preduzmu pozitivne korake ka smanjenju i prevenciji nasilja u porodici i u društvu;
- ix. da povećaju državni budžet kako bi pružile podršku socijalnim službama koje se bave problemom nasilja u porodici;
- x. da podstaknu medije da prenose na regularan, objektivan i nepristrasan način o problemu nasilja u porodici; mediji masovne komunikacije bi, takođe, trebalo da pokušaju da edukuju javnost o uzrocima i posledicama ovakve vrste nasilja;
- xi. da podstaknu žene da nauče tehnike samoodbrane;

- xii. da razrade programe raznih treninga posebno onih namenjenih počiniocima dela nasilja nad ženama;
- xiii. da razviju specijalne informacione programe za muškarce sa ciljem sprečavanja dela nasilja nad ženama.

Zakonske mere koje treba preduzeti

- i. državno zakonodavstvo bi trebalo da zabrani sve oblike nasilja u porodici i da uvede efikasne zakonske odredbe, uključujući trenutno uklanjanje nasilnog partnera iz zajedničkog domaćinstva i okruženja žene i njene dece, bez prethodnih dokaza nasilja i nakon prve žalbe, bez čekanja na sudski nalog;
 - ii. koncept nasilja u porodici bi trebalo da bude definisan u državnom zakonodavstvu tako da se tretira kao ozbiljno krivično delo, bez obzira na oblik;
 - iii. u pogledu zakonskih i institucionalnih reformi koje imaju za cilj uspostavljanje efikasnijih sistema za zaštitu žena od nasilja u porodici, neophodne su ocene postojećih državnih zakona i preduzimanje sveobuhvatnih istraživanja;
 - iv. silovanje u braku bi trebalo učiniti krivičnim delom;
 - v. pristup pravdi i različitim procedurama bi trebalo da bude fleksibilniji: bolje bi bilo da saslušanja budu privatna, teret dokazivanja bi trebalo da bude smanjen, i tako dalje;
 - vi. policiji i službama za sprovođenje zakona bi trebalo dati ovlašćenje da sprovode istrage i prikupljaju dokaze i ulažu žalbe u ime žrtava nasilja u porodici.
8. Skupština poziva Komitet ministara da pokrene Evropsku godinu borbe protiv nasilja u porodici, što će istaći ovaj problem na evropskom nivou i podstaći vlade evropskih država da preuzmu konkretne akcije u borbi protiv nasilja u porodici.

Preporuka Rec(2002)5 Odbora Ministara zemljama članicama za zaštitu žena od nasilja¹

Odbor Ministara, po uslovima čl. 15.b Statuta Veća Evrope,

Potvrđujući ponovo da je nasilje protiv žena rezultat nejednakosti moći između muškaraca i žena, te da vodi ka ozbiljnoj diskriminaciji protiv ženskog pola, unutar društva i porodice;

Potvrđujući da nasilje protiv žena krši i oštećuje ili ukida uživanje njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda;

Označavajući da nasilje protiv žena sačinjava kršenje njihovog fizičkog, psihološkog i/ili seksualnog integriteta;

Primećujući sa zabrinutošću da su žene često izložene višestrukoj diskriminaciji na osnovu svog pola kao i svog porekla, često bivajući žrtve tradicionalnih ili običajnih navika koje su nedosledne sa njihovim ljudskim pravima i temeljnim slobodama;

Smatrajući da je nasilje protiv žena protivno stvaranju jednakosti i mira, te čini ogromnu prepreku građanskoj sigurnosti i demokratiji u Evropi;

1. Nezvanični prevod Centra za žene žrtve rata, Zagreb, Hrvatska, 2002. *Usvojeno od strane Odbora Ministara 30. aprila, 2002. godine na 794. sastanku Ministarskih izaslanika*

Primećujući sa zabrinutošću raširenost nasilja protiv žena u porodici, bez obzira na formu porodice, te na svim nivoima društva;

Smatrajući nužnom borbu protiv tog fenomena koji utiče na sva Evropska društva i tiče se svih njihovih članova;

Pozivajući se na Konačnu Deklaraciju usvojenu na Drugom Samitu Veća Evrope (Strazbur, 1997), kojom su čelnici država i vlada svih zemalja članica potvrdile svoju odlučnost u borbi protiv nasilja nad ženama i svih oblika seksualnog iskorišćavanja žena;

Imajući na umu odredbe Evropske konvencije o ljudskim pravima (1950), te *case-law* svojih organa, koji čuvaju pravo na život i pravo neizlaganju mučenju ili nehumanom tretiranju ili kazni, pravo na slobodu i sigurnost, te pravo na sudski postupak;

Uzimajući u obzir Evropsku socijalnu povelju (1961), te prerađenu Evropsku socijalnu povelju (1996), a posebno odredbe unutar istih koje se tiču jednakosti između žena i muškaraca pri zaposlenju, kao i Dodatni protokol Evropske socijalne povelje koji dozvoljava sistem kolektivnih pritužbi;

Pozivajući se na sledeće preporuke Odbora Ministara zemljama članicama Veća Evrope: Preporuka br. R (79) 17 o zaštiti dece od lošeg tretmana; Preporuka br. R (85) 4 o nasilju u porodici; Preporuka br. R (85) 11 o položaju žrtve unutar kaznenog prava i procedure; Preporuka br. R (87) 21 o pomoći žrtvama i prevenciji viktimizacije; Preporuka br. R (90) 2 o socijalnim merama vezanim za nasilje u porodici; Preporuka br. R (91) 11 o seksualnoj eksploataciji, pornografiji, prostituciji i trgovini decom i mladima; Preporuka br. R (93) 2 o medicinsko-socijalnim aspektima zlostavljanja dece, Preporuka br. R (2000) 11 o delovanju protiv trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorišćavanja i Preporuka Rec. (2001) 16 o zaštiti dece protiv seksualnog iskorišćavanja;

Pozivajući se takođe na Deklaracije i Rezolucije usvojene na Trećoj Evropskoj ministarskoj konferenciji o jednakosti žena i muškaraca, održanoj od strane Veća Evrope (Rim, 1993);

Imajući na umu Deklaraciju UN-a o Eliminaciji nasilja protiv žena (1993), UN Konvenciju o Eliminaciji svih oblika diskriminacije protiv žena (1979), UN Konvenciju protiv Transnacionalnog organizovanog kriminala i Protokola za prevenciju, zaustavljanje i kažnjavanje trgovine osobama, posebno ženama i decom (2000), Platformu za akciju usvojenu na Četvrtoj Svetскоj Konferenciji o ženama (Peking, 1995), te Rezoluciju o daljim akcijama i inicijativama za implementiranje Pekinške deklaracije i Platforme za akciju usvojene od strane Skupštine UN-a (23. vanredna sednica, New York, 5-9. jun 2000. g.);

Imajući na umu UN Konvenciju o pravima deteta (1989), kao i njen Izborni Protokol o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji (2000);

Takođe, imajući na umu Međunarodnu Konvenciju radnih organizacija br. 182 o zabrani i hitnom delovanju na eliminaciji najgorih oblika dečjeg rada (1999), te Preporuku (R 190) o najgorim oblicima dečjeg rada (1999);

Pozivajući se na osnovne principe međunarodnog humanitarnog prava, posebno četvrte Ženevske konvencije o zaštiti civila za vreme rata (1949), te 1. i 2. dodatnog protokola iste;

Pozivajući se, takođe, na uključivanje zločina vezanih za pol i seksualnog nasilja u Statutu Međunarodnog kaznenog suda (Rim, 17. jul 1998. g.),

PREPORUČUJE SE VLADAMA ZEMALJA ČLANICA:

I da preispitaju svoje zakone i odredbe s ciljem da:

1. garantuju ženama prepoznavanje, uživanje, korišćenje i zaštitu njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda;
2. preduzmu neophodne mere, gdje je prikladno, kako bi osigurali ženama mogućnost slobodnog i delotvornog korišćenja njihovih ekonomskih i socijalnih prava;
3. osiguraju da se sve mere koordiniraju širom zemlje i da se fokusiraju na potrebe žrtava, te da relevantne državne institucije, kao i nevladine organizacije, budu povezane sa elaboracijom i implementacijom neophodnih mera, posebno onih koje su spomenute u ovoj preporuci;
4. ohrabruju na svim nivoima rad NVO-a koji su posvećeni borbi protiv nasilja nad ženama, te da stvaraju aktivnu saradnju sa ovim NVO-ima, uključujući prikladnu logističku i finansijsku podršku;

II da prepoznaju da je dužnost države da radi na prevenciji, istraživanju i kažnjavanju dela nasilja, bez obzira da li su ta dela počinjena od strane države ili privatne osobe, te zaštititi žrtve;

III da prepoznaju da je muško nasilje protiv žena veliki strukturalni i socijalni problem, koji se temelji na nejednakom odnosu moći između žena i muškaraca, te da shodno tome ohrabre aktivno učešće muškaraca u akcijama čiji je cilj borba protiv nasilja nad ženama;

IV da podstiču sve relevantne institucije koje se bave problemom nasilja nad ženama (policija, medicinske i socijalne profesije) da naprave sred-

nje i dugoročne akcijske planove, koji sadrže aktivnosti za prevenciju nasilja i zaštitu žrtava;

V da promovišu istraživanja, prikupljanje statistike i umrežavanje na nacionalnom i međunarodnom nivou;

VI da promovišu stvaranje visokoedukativnih programa i istraživačkih centara uključujući i one na univerzitetskom nivou, koji bi se bavili pitanjima jednakosti, posebno nasiljem protiv žena;

VII da poboljšaju interakciju između naučne zajednice, NVO-a u lokalnoj, odgovornih političara koji donose odluke u sferi zakonodavstva, zdravstvenih, edukativnih, socijalnih i policijskih tela, kako bi se napravila koordinirana akcija protiv nasilja;

VIII da preuzmu i implementiraju mere opisane u appendixu ovih preporuka na način koji smatraju najboljim, obzirom na nacionalne okolnosti i preference i da, u ovu svrhu, razmisle o stvaranju državnog plana za akciju protiv nasilja nad ženama;

IX da informišu Veće Europe o razvoju na osnovu ovih preporuka na državnom nivou.

APPENDIX PREPORUKAMA

Definicija

1. Za potrebe ovih preporuka izraz „nasilje protiv žena” treba shvatiti kao svako delo nasilja temeljeno na rodno/polnoj osnovi, koje rezultira, ili bi moglo rezultirati u fizičkoj, seksualnoj ili psihološkoj povredi ili patnji žena, uključujući pretnje takvim delima, prisiljavanje ili oduzimanje slobode, bez obzira događa li se to u javnom ili u privatnom životu. Ovo uključuje, ali nije limitirano, na sledeće:

a. nasilje koje se događa u porodici ili domaćinstvu, uključujući fizičku i mentalnu agresiju, emocionalno i psihološko zlostavljanje, silovanje i seksualno zlostavljanje, incest, silovanje među supružnicima, stalnim ili povremenim partnerima i ukućanima, zločine počinjene u ime časti, ženska genitalna i seksualna mutilacija i ostali tradicionalni običaji štetni za žene, kao što su prisilni brakovi;

b. nasilje koje se događa u zajednici, uključujući silovanje, seksualno zlostavljanje, seksualno maltretiranje i zastrašivanje na poslu,

- u institucijama i drugde, trgovina ženama u svrhu seksualnog iskorišćavanja, ekonomskog iskorišćavanja i seks-turizma;
- c. nasilje počinjeno ili odobreno od strane države ili njenih predstavnika/slужbenika;
 - d. kršenje ljudskih prava žena u situacijama ratnog konflikta, posebno uzimanje za taoce, progon, sistemsko silovanje, seksualno ropstvo, prisilna trudnoća, te trgovina u svrhu seksualne i ekonomske eksploatacije.

Opšte mere koje se tiču nasilja protiv žena

- 2. Dužnost je i interes države, kao i prioritet državne politike da čuva pravo žena kako ne bi bile izložene nasilju bilo koje vrste od bilo koga. Imajući to u vidu, države ne mogu koristiti običaje, religiju ili tradiciju kao sredstvo izbegavanja ove obaveze.
- 3. Zemlje članice bi treba da uvedu, razviju i/ili poboljšaju nacionalnu politiku protiv nasilja koja se temelji na:
 - a. maksimalnoj sigurnosti i zaštiti žrtava;
 - b. osnaživanju žena žrtava kroz optimalnu podršku i pomoć struktura kojim se izbegava sekundarna viktimizacija;
 - c. prilagođavanju kaznenog i građanskog prava uključujući sudsku proceduru;
 - d. podizanju javne svesti, edukaciji dece i mladih osoba;
 - e. osiguravanju posebnog treninga za profesionalce/ke koji se suočavaju sa problemom nasilja nad ženama;
 - f. prevenciji u svim relevantnim područjima.
- 4. U okviru ovoga, biće nužno organizovati, gde god je moguće, na državnom nivou, i u saradnji sa, gde je neophodno, regionalnim i/ili lokalnim vlastima, vladinu instituciju za koordinaciju ili telo koje vodi implementaciju mera za borbu protiv nasilja nad ženama, kao i za redovni monitoring i evaluaciju bilo koje pravne reforme ili novog oblika intervencije na području delovanja protiv nasilja, u konsultaciji sa nevladinim organizacijama, te akademskim i drugim institucijama.
- 5. Istraživanje, prikupljanje statistike i umrežavanje na državnom i međunarodnom nivou treba da bude razvijeno, posebno u sledećim područjima:

- a. pripremanje statistike osetljive na pol, integrisana već postojeća statistika i obični indikatori kako bi se bolje evaluirao raspon nasilja protiv žena;
- b. srednje i dugoročne posledice napada na žrtve;
- c. posledice nasilja na one koji su mu svedoci, npr. unutar porodice;
- d. zdravstveni, socijalni i ekonomski troškovi nasilja nad ženama;
- e. procena delotvornosti sudskog i pravnog sistema u borbi protiv nasilja nad ženama;
- f. uzroci nasilja nad ženama, npr. razlozi koji uzrokuju da muškarci budu nasilni i razlozi zbog kojih društvo prihvata to nasilje;
- g. elaboracija kriterijuma za izvođenje pred sud u oblasti nasilja.

Informacije, javna svest, edukacija i trening

Zemlje članice bi trebalo:

6. da prikupe i dozvole pristup opštoj javnosti adekvatnim informacijama koje se tiču različitih tipova nasilja i njihovih posledica po žrtve, uključujući integrisanu statistiku, koristeći sve dostupne medije (novine, radio, televizija, itd.);
7. da mobilišu javno mišljenje kroz organizaciju ili podršku konferencija i informativnih kampanja kako bi društvo bilo svesno problema i njegovih razarajućih efekata na žrtve i društvo uopšte, tako da može otvoreno raspravljati o problemu nasilja nad ženama, bez predrasuda ili pre-stvorenih ideja;
8. da uključe u program bazičnog treninga policiju, sudske službenike, medicinske i socijalne radnike elemente koji se tiču tretmana porodičnog nasilja, kao i drugih oblika nasilja koji pogađaju žene;
9. da uključe u stručne treninge programe ovih službenika, informacije i trening koji bi im dao mogućnost da detektuju i nose se sa kriznim situacijama i poboljšaju način na koji su žrtve primljene, saslušane i savetovane;
10. da podstiču učešće ovih službenika u specijalizovanim trening-programima, time što će integrisati te službenike u šemu napredovanja prema zaslugama;
11. da podstiču uključivanje pitanja koja se tiču nasilja nad ženama u trening sudija;

12. da podstiču samostalne profesionalce, kao što su terapeuti, da razviju strategije protiv seksualnog zlostavljanja koje bi se moglo počinuti od strane osoba na pozicijama autoriteta;
13. da organizuju kampanju za podizanje javne svesti o muškom nasilju protiv žena, s naglaskom da bi muškarci trebalo da budu odgovorni za svoja dela i podsticati ih da analiziraju i napuste mehanizme nasilja, a da usvoje drugačije obrasce ponašanja;
14. da uvedu ili pojačaju rodno/polnu perspektivu u programe edukacije o ljudskim pravima, te pojačaju programe edukacije na osnovu pola koji bi posebnu važnost dali jednakosti polova i zajedničkom poštovanju;
15. da osiguraju da i dečaci i devojčice dobiju osnovnu edukaciju koja izbegava socijalne i kulturne obrasce, predrasude i stereotipne uloge polova, koja uključuje trening u asertivnosti, sa posebnom pažnjom prema mladim ljudima sa teškoćama u školi; treniraju sve članove učiteljske profesije da integrišu koncept jednakosti polova u svojim predavanjima;
16. da uključe specifične informacije u školski program na temu prava dece, linija pomoći, institucija gde mogu potražiti pomoć i osoba kojima se mogu obratiti u poverenju.

Mediji

Zemlje članice bi trebalo da:

17. podstiču medije da promovišu nestereotipni imidž žena i muškaraca koji se temelji na poštovanju ljudskog bića i ljudskog digniteta, da izbegavaju programe koji su povezani s nasiljem i seksom, koliko god je to moguće; ovi kriteriji bi se takođe trebalo da uzmu u obzir i područje novih informativnih tehnologija;
18. podstiču medije da učestvuju u informativnim kampanjama kako bi osvestili javnost o nasilju prema ženama;
19. podstiču organizovanje treninga kako bi informisali profesionalce iz medija i upozorili ih na moguće posledice programa koji asociraju nasilje i seks;
20. podstiču usvajanje i primenu kodeksa za profesionalce iz medija koji bi uzeo u obzir problem nasilja nad ženama, kao i da podstiču uključivanje aktivnosti koje se odnose na problem nasilja nad ženama i seksizam u programe organizacija koje prate rad medija.

Lokalno, regionalno i urbano planiranje

Zemlje članice bi trebalo da:

21. podstiču donosiocice odluka u lokalnom, regionalnom i urbanom planiranju da uzmu u obzir potrebu pojačavanja sigurnosti žena i prevenciju dela nasilja na javnim mestima;
22. koliko god je moguće, preduzmu sve potrebne mere u tu svrhu, posebno u vezi sa javnom rasvetom, organizacijom javnog prevoza i taxi službe, dizajniranjem i planiranjem parkinga i rezidencijalnih zgrada.

Pomoć i zaštita žrtava (primanje, tretiranje i savetovanje)

Zemlje članice bi trebalo da:

23. osiguraju da žrtve, bez ikakve diskriminacije, prime hitnu i sveobuhvatnu pomoć kroz koordinirani, multidisciplinarni i profesionalni trud, bez obzira na to da li žele podneti prijavu ili ne, uključujući medicinski i forenzičko medicinski pregled i tretman, zajedno sa posttraumatskom psihološkom i socijalnom podrškom i pravnu pomoć; sve ovo treba da bude poverljivo, besplatno i dostupno 24h na dan;
24. osiguraju da svi servisi i pravne pomoći dostupni žrtvama porodičnog nasilja budu osigurani i za žene imigrantkinje kada to zatraže;
25. preduzmu sve mere kako bi osigurale da se prikupljanje forenzičkih dokaza i informacija obavlja u skladu sa standardnim protokolom i formom;
26. pruže dokumentaciju posebno namenjenu žrtvama, informišući ih na jasan i razumljiv način koja su njihova prava, usluge koje su primile i šta mogu preduzeti, bez obzira da li podnose prijavu ili ne, kao i o njihovoj mogućnosti da nastave da primaju psihološku, medicinsku, socijalnu i pravnu pomoć;
27. promovišu kooperaciju između policije, lekarskih i socijalnih službi, kao i pravnih službi, kako bi osigurale koordinirano delovanje, podstakle i podržale stvaranje saradničke mreže nevladinih organizacija;
28. podstiču stvaranje hitnih službi, kao što su anonimna i besplatna telefonska savetovališta za žrtve nasilja i/ili osobe koje su suočene ili su pod pretnjom situacije nasilja; redovno monitorisanje poziva i obrađivanje statistike dobijene kroz pomoć žrtvama s poštovanjem zaštitnih standarda statistike;
29. osiguraju da policija i druga tela koja sprovode zakon primaju, tretira-

ju i savetuju žrtve na prikladan način, zasnovan na poštovanju ljudskih bića i njihovom dignitetu, te da se tužbe tretiraju poverljivo; žrtva treba da bude saslušana odmah od strane posebno treniranog osoblja, u prostoru koji je dizajniran kako bi stvorio odnos poverenja između žrtve i policajca, osiguraju da, koliko je to moguće, žrtve nasilja imaju mogućnost da budu saslušane od strane žene policajke, ukoliko to požele;

30. kako bi se ovo postiglo, preduzmu korake za povećanje broja žena policajki na svim nivoima odgovornosti;
31. osiguraju za decu odgovarajuću brigu na razumljiv način od strane specijalizovanog osoblja u svim relevantnim fazama (primanje, policija, javni tužilac i sud), te da se ponuđena pomoć prilagodi potrebama deteta;
32. preduzmu korake kako bi se osigurala nužna psihološka i moralna podrška deci koja su žrtve nasilja, tako da se uspostave odgovarajući prostor i organizuje trenirano osoblje za tretiranje dece od prvog kontakta do oporavka; ovaj servis bi trebalo da bude besplatan;
33. preduzmu sve nužne mere kako bi osigurali da nijedna žrtva ne doživi sekundarnu viktimizaciju ili bilo kakav rodno-nesenzitivan tretman od strane policije, lekarskog i socijalnog osoblja odgovornog za pomoć, kao ni od strane pravnog osoblja.

Krivično pravo, građansko pravo i sudski postupci

Krivično pravo

Zemlje članice bi trebalo da:

34. osiguraju da je, po krivičnom pravu, svako delo nasilja protiv osobe, posebno fizičkog ili seksualnog nasilja, kršenje fizičke, psihološke i/ili seksualne slobode i integriteta te osobe, a ne samo kršenje morala, časti ili pristojnosti;
35. osiguraju odgovarajuće mere i sankcije u državnom zakonu, omogućujući tako brzo i delotvorno delovanje protiv počinitelja nasilja, kao i popravlanje zla počinjenog ženama koje su žrtve nasilja. Državni zakon posebno bi trebalo da:
 - a. kazni seksualno nasilje i silovanje u braku, između redovnih ili povremenih partnera i osoba koje žive u istom prostoru;
 - b. kazni seksualno delo počinjeno protiv nemoćnih lica, čak i ako ne pokažu znake opiranja;

- c. kazni seksualnu penetraciju bilo koje prirode ili bilo kog načina nemoćne osobe;
- d. kazni bilo kakvu zloupotrebu ranjivosti trudnih, bespomoćnih, bolesnih, fizički ili mentalno hendikepiranih ili zavisnih osoba;
- e. kazni svaku zloupotrebu pozicije počinioca, pogotovo odrasle osobe naspram deteta.

Građanski zakon

Zemlje članice bi trebalo da:

- 36. osiguraju da u slučajevima gde su činjenice nasilja utvrđene, žrtve dobiju adekvatnu kompenzaciju za bilo kakvu pretrpljenu materijalnu, fizičku, psihološku, moralnu ili socijalnu štetu, na odgovarajućem stupnju ozbiljnosti, uključujući pravne troškove;
- 37. predstave stvaranje sistema finansiranja kako bi se nadoknadila šteta žrtvama.

Sudski postupci

Zemlje članice bi trebalo da:

- 38. obezbede da sve žrtve nasilja mogu lako da pokrenu postupak, a u slučajevima gde je prikladno, da to čine organizacije koje imaju pravno osoblje koje zastupa žrtve, bilo zajedno sa žrtvom ili u njeno ime;
- 39. naprave propise kojima bi osigurale da kazneni postupak može pokrenuti javni tužilac;
- 40. podstiču tužioce da vide nasilje protiv žena i dece kao jak ili odlučujući faktor za pokretanje postupka kao javni interes;
- 41. preduzmu sve nužne korake kako bi osigurale da se žrtvino fizičko i psihičko stanje uzme u obzir u svim fazama postupka, kao i da žrtve prime lekarsku i psihološku pomoć;
- 42. razmotre uvođenje posebnih odredbi za saslušanje žrtava ili svedoka nasilja kako bi se izbeglo ponavljanje svedočenja i umanjili traumatski efekti procesa;
- 43. osiguraju da pravila postupka sprečavaju nepotrebna i/ili ponižavajuća ispitivanja žrtava ili svedoka nasilja, uzimajući u obzir traumu koju su preživeli kako bi se izbegla dalja traumatizacija;

44. gde je nužno, osiguraju da se preduzmu mere kako bi se žrtve delotvorno zaštitile od pretnji ili mogućih dela osвете;
45. preduzmu posebne mere kako bi osigurali zaštitu prava dece tokom postupka;
46. osiguraju da su deca na svim ročištima u pratnji svog pravnog zastupnika ili odrasle osobe po njihovom izboru, osim ako sud donese argumentovanu odluku protiv te osobe;
47. osiguraju da deca mogu pokrenuti postupak posredstvom svog pravnog zastupnika, javne ili privatne organizacije ili bilo koje odrasle osobe, po svom izboru odobrene od strane pravnih tela te da, ukoliko je potrebno, deca imaju pristup besplatnoj pravnoj pomoći;
48. osiguraju da, za seksualne prekršaje i zločine, bilo kakva vremenska ograničenja ne otpočinju dok žrtva ne postane punoletna;
49. uvedu odricanje pravila profesionalne poverljivosti u posebnim slučajevima kada osoba u svom radu može saznati za slučajeve seksualno zlostavljane dece, kao rezultat pregleda ili poverljivih informacija.

Programi intervencije za počinioce nasilja

Zemlje članice bi trebalo da:

50. organizuju programe intervencije koji bi podsticali počinioce nasilja da usvoje nenasilne obrasce ponašanja, pomažući im da postanu svesni svojih dela i prepoznaju svoju odgovornost;
51. pružiti zlostavljaču mogućnost da učestvuje u programu intervencije, ne kao alternativu zatvorskoj kazni, već kao dodatnu meru u cilju prevencije nasilja; učestvovanje u takvim programima treba da bude dobrovoljno;
52. razmotre otvaranje specijalizovanih, od strane države odobrenih interventnih centara za nasilne muškarce i centara podrške pokrenutih od strane NVO-a i udruženja, u skladu sa resursima;
53. osiguraju kooperaciju i koordinaciju između programa intervencije za muškarce i onih koji se bave zaštitom žena.

Dodatne mere za seksualno nasilje

Banka genetskih podataka

Zemlje članice bi trebalo da:

54. razmotre stvaranje državne i evropske banke podataka koja bi sadržavala genetske profile svih identifikovanih i neidentifikovanih počinitelja seksualnog nasilja kako bi se mogla postaviti delotvorna politika hvatanja počinitelja, prevencije ponavljanja nasilnih dela, uzimajući u obzir standarde koje je postavilo državno zakonodavstvo i Veće Evrope u ovom području.

Dodatne mere za nasilje u porodici

Zemlje članice bi trebalo da:

55. klasifikuju sve oblike nasilja u porodici kao kazneno delo;
56. revidiraju i/ili povećaju kazne, gde je potrebno, za namerno nanete teške telesne povrede u porodici, o kom god se članu porodice radi;
57. isključe neverstvo kao izgovor za nasilje u porodici;
58. razmotre mogućnosti za preduzimanje mera kako bi:
 - a. omogućili policiji da uđe u prostor u kom je osoba koja je u opasnosti, uhapsi počinitelja i osigura da se on ili ona pojavi pred sudom;
 - b. omogućili sudstvu da usvoji, kao meru zaštite žrtve, zabranu kontaktiranja, komuniciranja sa žrtvom ili prilaženja žrtvi od strane počinioca, kao i stanovanje ili ulazak u određena područja;
 - c. ustanovili obavezni protokol za delovanje kako bi policija, medicinska i socijalna služba pratila isti postupak;
 - d. promovisali proaktivne službe za zaštitu žrtava koje kontaktiraju žrtvu čim je podnesena prijava policiji;
 - e. osigurali glatku saradnju između svih relevantnih institucija, kao što su policija, sudovi i službe za zaštitu žrtava, kako bi omogućili žrtvi da preduzme sve relevantne pravne i praktične mere za primanje pomoći tokom određenog vremenskog roka i bez neželjenog kontakta sa zlostavljačem;
 - f. kaznili sva kršenja mera nametnutih zlostavljaču od strane zakonskih tela;

59. razmotre, gde je potrebno, odobravanje ženama imigrantkinjama koje su, ili su bile, žrtve porodičnog nasilja nezavisno pravo prebivanja, kako bi im omogućili odlazak od nasilnih suprugova, a da ne moraju napustiti zemlju.

Dodatne mere u vezi sa seksualnim maltretiranjem (na poslu)

Zemlje članice bi trebalo da:

60. preduzmu korake da zabrane sve postupke seksualne prirode, ili ostale postupke koji se temelje na polu a utiču na dignitet žena na poslu, uključujući ponašanje nadređenih i kolega: svaki postupak seksualne prirode za kojeg počinitelj koristi svoju poziciju moći, gde god se događa (uključujući situacije kao što su susedski odnosi, odnosi između profesora i studenata (učitelja – učenika), maltretiranje preko telefona, itd). Ovakve situacije čine kršenje digniteta osoba;
61. promovišu svest, informacije i prevenciju seksualnog maltretiranja na radnom mestu, ili u odnosu na posao, ili gde god da se događa i preduzmu mere za zaštitu žena i muškaraca od takvih postupaka.

Dodatne mere u vezi sa genitalnim mutilacijama (sakaćenja)

Zemlje članice bi trebalo da:

62. kazne svako sakaćenje genitalnih organa žena i devojčica sa ili bez njenog pristanka; genitalno sakaćenje obično podrazumeva: zašivanje klitorisa, obrezivanje, klitoridektomiju i infibulaciju;
63. kazne sve osobe koje su svesno učestvovala, vodile ili podsticale bilo koji oblik ženskog genitalnog sakaćenja, sa ili bez pristanka te osobe; takva dela će biti kažnjiva i ako su počinjena samo delimično;
64. organizuju informativne i preventivne kampanje usmerene prema populacijskim grupama kojih se to tiče, posebno imigrantima i izbeglicama, sa temom zdravstvenog rizika za žrtve i zakonskim kaznama sa počinitelje;
65. upozore lekarsku profesiju, posebno doktore koji su odgovorni za pre i postnatalne posete lekaru i za praćenje zdravlja deteta;
66. dogovore sklapanje ili pojačavanje bilateralnih ugovora koji se tiču prevencije, kao i zabranu ženske genitalne mutilacije i procesuiranje počinitelja;
67. razmotre mogućnost dodele posebne zaštite ovim ženama kao polno ugroženoj grupi.

Dodatne mere u vezi sa nasiljem u ratnim i postratnim situacijama

Zemlje članice bi trebalo da:

68. kazne sve oblike nasilja protiv žena i dece u ratnim situacijama, u skladu sa odredbama međunarodnog humanitarnog zakona, bez obzira da li se javljaju u obliku ponižavanja, mučenja, seksualnog ropstva ili smrti kao rezultatom tih dela;
69. kazne silovanje, seksualno ropstvo, prisilnu trudnoću, prisilnu sterilizaciju ili bilo koji oblik jednako ozbiljnog seksualnog nasilja, kao nedozvoljeno kršenje ljudskih prava, kao zločine protiv čovečanstva, a u slučaju da su počinjeni u kontekstu ratnog konflikta, kao ratne zločine;
70. osiguraju zaštitu svedoka na državnim sudovima i međunarodnim tribunalima gde se sudi za genocid, zločine protiv čovečanstva ili ratne zločine i pruže sigurni smeštaj bar tokom postupka;
71. osiguraju socijalnu i pravnu pomoć svim osobama pozvanim da svedoče na državnim sudovima i međunarodnim tribunalima gde se sudi za genocid, zločine protiv čovečanstva ili ratne zločine;
72. razmotre pružanje izbegličkog statusa ili dodatne zaštite iz razloga progona po polu i/ili pružanje statusa stalnog ili privremenog prebivališta na humanitarnom principu ženama žrtvama nasilja tokom rata;
73. podržavaju i finansiraju nevladine organizacije koje pružaju pomoć i savetovanje žrtvama nasilja u ratnim i postratnim situacijama;
74. u postratnim situacijama, promovišu uključivanje specifično ženskih problema u rekonstrukciju i u proces političke obnove u svim relevantnim područjima;
75. na državnom i međunarodnom nivou, osiguraju da sve intervencije u područjima pogođenim konfliktom obavlja osoblje kojem je pružen trening rodnog senzibiliteta;
76. podrže i finansiraju programe koji prate rodno-senzitivni pristup u pružanju podrške žrtvama rata i doprinose rekonstrukciji i povratku domovima nakon konflikta.

Dodatne mere u vezi sa nasiljem u institucionalnom okruženju

Zemlje članice bi trebalo da:

77. kazne sve oblike fizičkog, seksualnog i psihološkog nasilja počinjenog

od strane države ili zaposlenih u njenim institucijama, gde god se događa, a pogotovo u zatvorima ili pritvorima, psihijatrijskim institucijama, itd;

78. kazne sve oblike fizičkog, seksualnog i psihološkog nasilja počinjenog ili odobrenog u situacijama kada se može izazvati odgovornost države ili treće osobe, na primer, u privatnim školama, staračkim domovima i drugim ustanovama.

Dodatne mere u vezi sa nepoštovanjem slobode izbora u vezi reprodukcije

Zemlje članice bi trebalo da:

79. zabrane prisilnu sterilizaciju ili pobačaj, kontracepciju nametnutu pretnjom ili silom, kao i prenatalnu selekciju na osnovu pola i preduzeti sve nužne mere kako bi se to sprovelo.

Dodatne mere u vezi sa ubistvom iz časti

Zemlje članice bi trebalo da:

80. kazne sve oblike nasilja protiv žena i dece počinjene u skladu sa običajem „ubistva u ime časti“;
81. preduzmu sve nužne mere kako bi se delovalo protiv „ubistva u ime časti“, uključujući informativne kampanje ciljane prema grupama i relevantnim profesionalcima, kao što su sudije i pravno osoblje;
82. kazne svakoga ko je svesno učestvovao, vodio ili podsticao „ubistvo u ime časti“;
83. podrže nevladine organizacije i druge grupe koje se bore protiv ovakvih običaja.

Dodatne mere u vezi sa ranim brakovima

Zemlje članice bi trebalo da:

84. zabrani prisilne brakove, sklopljene bez pristanka osobe koja je u pitanju;
85. preduzmu nužne mere kako bi se zaštitila i zaustavila dela vezana za prodaju dece.

Preporuka 1681 (2004)¹

Kampanja za borbu protiv nasilja nad ženama u porodici u Evropi.

1. Parlamentarna skupština je krajnje zabrinuta zbog stepena i porasta nasilja nad ženama u porodici i primećuje da je ovaj problem rasprostranjen u svim državama članicama Saveta Evrope.
2. Akutna priroda ovog problema mora naterati države članice Saveta Evrope da nasilje u porodici posmatraju kao nacionalni politički problem i da ga rešavaju u širem političkom okviru, uz učešće vlade, parlamenta i građanskog društva. Države članice imaju obavezu po međunarodnom pravu da deluju dužnom pažnjom kako bi preduzele efikasne korake ka okončanju nasilja nad ženama, uključujući i nasilje u porodici i da štite žrtve/preživjele tog nasilja. Ukoliko one ne žele da budu odgovorne, države moraju preduzeti efikasne mere sprečavanja i kažnjavanja takvih dela pojedinaca i zaštite žrtava/preživjelih.
3. U Preporuci 1582 (2000) o nasilju nad ženama u porodici, Skupština je predložila različite mere za borbu protiv takvog nasilja. Ona se zalaže da dela nasilja u porodici postanu krivična dela, da se žrtvama priušti

1. *Skupštinska rasprava*, 8. oktobra 2004. godine (32. zasedanje) (videti Dok. 10273, izveštaj Komiteta za jednake uslove žena i muškaraca, izveštač: G-din Branger).
Tekst usvojen od strane Skupštine 8. oktobra 2004. godine (32. zasedanje).
Prevod Marija Krsmanović

bolja sudska, psihološka i finansijska zaštita i da se proglasi Evropska godina za borbu protiv nasilja u porodici, kako bi se osiguralo da takvo nasilje više ne bude tabu tema.

4. Skupština primećuje da se, kada države sprovedu kampanje za nacionalno podizanje svesti i usvoje odgovarajuće zakonodavne, sudske i finansijske mere, postiže progres u borbi protiv nasilja u porodici, jer su žrtve bolje informisane o svojim pravima, a javnost je svesnija ozbiljnosti ovog problema. Stoga, može samo da žali neuspeh Komiteta ministara, u odgovoru na Preporuku 1582 (2002), da preduzme nešto povodom pokretanja Evropske kampanje protiv nasilja u porodici.
5. Ostaje ubeđena da će organizacija panevropske kampanje za borbu protiv nasilja u porodici ohrabriti države članice da preduzmu hitne mere koje su potrebne. Takva kampanja, koja bi mogla da se sprovodi uz blisku saradnju sa Evropskom komisijom, Evropskim parlamentom i nevladinim organizacijama (NVO), trebalo bi da se koncentriše na tri glavna pravca: prevenciju, pomoć za žrtve i pružanje informacija javnosti.
6. Skupština pozdravlja brojne tekuće inicijative u nekoliko nacionalnih parlamenata i objavljuje da je spremna da preduzme neophodne mere kako bi doprinela njihovom uspehu. Takođe, odlučuje da se angažuje na organizaciji i implementaciji panevropske kampanje za borbu protiv nasilja u porodici 2006. godine.
7. Skupština, stoga, preporučuje da Komitet ministara:
 - i. rešava pitanje nasilja u porodici na 3. Samitu šefova država i vlada Saveta Evrope;
 - ii. preduzme sprovođenje panevropske kampanje za borbu protiv nasilja u porodici 2006. godine, u saradnji sa evropskim i nacionalnim akterima, kao što je Evropska komisija, Evropski parlament, asocijacija i NVO;
 - iii. osnuje *ad hoc* grupu u Savetu Evrope sa sledećim zaduženjima:
 - a) da definiše i usklađuje različite parametre za ovu panevropsku kampanju;
 - b) da osnuje aparat koji će u nastavku aktivnosti ocenjivati progres država;
 - c) da uspostavi instrumente za kvantifikovanje razvoja nasilja u porodici na panevropskom nivou;

d) da sastavi predloge akcije za svaku državu članicu, na nacionalnom nivou, tako što će:

- sprovesti kampanje za podizanje svesti na nivou ministarstava i opšte javnosti, u bliskoj saradnji sa nacionalnim parlamentima, lokalnim akterima, udruženjima i NVO-ima;
- povećati zaštitu i mere za pružanje pomoći žrtvama, *inter alia*, pružajući žrtvama hitnu pomoć u pravnim, zdravstvenim, psihološkim i finansijskim sferama i obezbeđujući odgovarajuću obuku policije i zaposlenima u organizacijama pravnog sistema i pružajući podršku NVO-ima koje rade sa žrtvama nasilja u porodici;
- usvojiti krivične sankcije za izvršioce dela nasilja u porodici, uključujući bračno silovanje i tako što će obezbediti psihološku podršku kako bi se sprečilo dvostruko povređivanje;
- se ugledati na dobru praksu drugih država članica, kao što je Austrija, u kojoj Savezni zakon iz 1997. godine, *inter alia*, dozvoljava policiji da zabrani izvršiocu dela nasilja da uđe u porodični dom i automatski obezbeđuje zaštitu i podršku žrtvama;
- razvijati instrumente za merenje, u kvantitativnom i kvalitativnom smislu, razvitka takvog nasilja i efikasnost mera za prevenciju i borbu protiv takvog nasilja;
- izveštavati redovno međunarodnim telima za ljudska prava o razvoju nasilja nad ženama u porodici i merama koje se preduzimaju u prevenciji i borbi protiv takvog nasilja.

